

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ
ΓΕΝΝΑΙΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΦΑΛΤΑΤΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ
30 — Οδὸς Σταδίου — 30

EX LIBRIS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

5708 S. UNIVERSITY AVENUE

CHICAGO, ILLINOIS 60637

U.S.A.

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΥΙΟΥ ΤΟΥ
ΓΕΝΝΑΙΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μ. ΦΑΛΤΑΤΣΕ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΜΑΡΙΚΑ & Κ. ΒΑΛΙΟΥΛΗ
ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΜΙΧ. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ
30 — Ὀδὸς Σταδίου 30 —

90

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΩΝ

Δάμπουν τὰ χρίνα ἔς τὰ βουνὰ καὶ ἥλιος ἔς τὰ λαγκάδια
ἔτσι λάμπει κ' ἡ κλεφτουριά οἱ Κολοκοτρωναῖοι,
ποῦ ἔχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλὰ ταῖς ἀσημένιαις πάλαις,
ὅπου δὲν καταδέχονται ἔς τὴν γῆν γιὰ νὰ πατήσουν.
Καβάλα πᾶν ἔς τὴν Ἐκκλησιά, καβάλα προσκυνᾶνε,
Καβάλα πέρν' ἀντίδροσ ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρι,
Καβάλα βγῆκαν κ' ἔκατσαν σὲ μαρμαρένιο ἀλόφι.
Ἔνας τὸν ἄλλον κίτταζε, ἕνας τὸν ἄλλον λέγει,
ἀπόψ' εἶδα ἔς τὸν ὕπνον μου εἶδα καὶ ἔς τὸ ὄνειρό μου
μοῦ ἔπεσε τὸ φεσάκι μου κ' ἡ φοῦντα τοῦ σπαθιοῦ μου,
δὲν ξεύρω τ' εἶν' τὸ ὄνειρο καὶ τί θὰ μοῦ συνέβη.
Τὸ φέσ' εἶν' τὸ κεφάλι σου κ' ἡ φοῦντα τ' ἄλογό σου,
σῆκω νὰ πᾶμ' ἔς τ' ἀδέρφια μας νὰ πᾶμ' νὰ πολεμήσουν,
νὰ ρίξωμε Τουρκῶν κορμιὰ νὰ κόψωμε κεφάλια,
νὰ μποῦμε ἔς τὴν Τριπολιτσᾶ νὰ σφάζωμ' τουρκοπούλαις
φοροῦν τὰ πόσια τὰ χρυσᾶ, ταῖς ἀσημένιαις πάλαις
φλωριά ρίχνουν ἔς τὴν Παναγιά, φλωριά ρίχνουν ἔς τοὺς ἄγιους
Καὶ ἔς τὸν ἀφέντη τὸν Χριστὸ ταῖς ἀσημένιαις μπάλαις.
Χριστέ μας βλόγα τὰ σπαθιά, βλόγα μας καὶ τὰ χέρια.
Νὰ ἁλευθερώσωμ' τὸν ντουνια ἀπ' τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια.
Βγαίνουν καὶ πιάνουν τὸ χορὸ ἔς τῆς Ἐκκλησιάς τ' ἀλῶνι,
Μά, ἔκει τοὺς ἦρθε μιὰ γραφὴ σὲ τρεῖς μεριαῖς καϋμένη.
Κολοκοτρώνη μ' ἀρχηγέ, πάρε τὰ παληκάρια,
Κ' ἔλα νὰ πολεμήσωμε τς ἄγαρηνοὺς τοὺς σκύλους,
καὶ ἄλα ἄλα κάμανε καὶ πᾶν νὰ πολεμήσουν·
Μὰ πῆγαν καὶ τ' ἀνοίξανε τὸ κλέφτικο ντουφέκι,
Πέφτουν τὰ βόλια σὰν βροχή, σὰν ἄμμος τῆς θαλάσσης,
Σκοτόνουν ἔδῳ, σκοτόνουν ἔκει, σκοτόνουν παραπέρα,
Καὶ ἡ ρεματιαῖς γεμίσανε αἵματα καὶ κουφάρια,
Μὰ σκούζουν καὶ φωνάζουνε τὰ τούρκικα τὰ λέσια,
Φευγαῖε γιὰ νὰ φύγωμε μᾶς φάγαν τὰ λεμπέσια,
Ἐκαμαν γιὰ νὰ φύγουνε οἱ Τοῦρκοι νὰ γλυτώσουν,
Μὰ κείνοι βγήκανε ἔμπροστά, τοὺς σφάζουν σὰν τὰ γίδια.

ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΑΙΟΙ

Τὸ ὄνομα τούτων ἀρκεῖ πρὸς σύστασιν καὶ κλεισμὸν τῆς ἡμετέρας πατρίδος, ἣτις ὑπὸ τὸν βάρβαρον ζυγὸν εὕρισκομένη ἤυρε μεταξὺ τῶν ἄλλων γενναίων αὐτῆς τέκνων καὶ τὸν ἔνδοξον τοῦτον στρατηγικώτατον Θεοδώρον Κολοκοτρώνην, ὅστις ὡς οὐδεὶς ἄλλος ἠγωνίσθη ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ γένους ἡμῶν ἐκ τῆς δουλείας τοῦ μεγάλου ζυγοῦ τῶν Τούρκων.

Χάριτας μεγάλας ὀφείλομεν τοῖς στρατηγοῖς Θεοδώρῳ καὶ Γενναίῳ Κολοκοτρώνῃ ὡς εὐαρεστηθεῖσιν ὁ μὲν νὰ ὑπαγορεύσῃ ὁ δὲ νὰ γράψῃ ὑπομνήματα περὶ τε τὴν καταγωγὴν, τὰς πράξεις καὶ τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ οὕτω ἀπήλλαξαν ἡμᾶς τῆς ἀνάγκης τῆς διὰ πολλῶν μόχθων ἐρεύνης αὐτῶν ἐν σκοτειναῖς καὶ ἀβεβαίαις πηγαῖς.

Κατὰ τὰ ὑπομνήματα λοιπὸν ταῦτα καὶ τὰ τοῦ Φωτάκου, ὑπασπιστοῦ τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρώνη, καὶ τὴν τοῦ Φραντζῆ ἱστορίαν, ἡ οἰκογένεια τῶν Κολοκοτρωναίων εἶνε ἡ ἀρχαιότερα τῶν ἐν Πελοποννήσῳ διαπρεψασῶν ἐν τοῖς ὀπλοῖς μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων κατάκτησιν.

« Ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς τῶν Τούρκων εἰς τὴν Πελοπόννησον, λέγει, ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ἤρχισεν ὁ πέλεκυς ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν Κολοκοτρωναίων, ὅστις μέχρι τέλους κατέστρεψεν ὅλην σχεδὸν τὴν γενεὰν ταύτην. Λάμπρος ἦτον

ὁ πρῶτος γνωστὸς τῆς γενεᾶς αὐτῆς, ὅστις ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν Τούρκων καταλιπὼν υἱὸν τὸν Δῆμον, καὶ οὗτος ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν ἰδίων, καὶ κατέλιπεν υἱοὺς τὸν Ἰωάννην καὶ δύο ἐτέρους· καὶ ὁ μὲν Ἰωάννης ἐφονεύθη ὠμότατα ὑπὸ τῶν Τούρκων τῆς Ἀνδρούτσης οἱ δὲ τελευταῖοι ὑπὸ ἄλλων. Ὁ Ἰωάννης ἀφῆκεν υἱοὺς τὸν Κωνσταντῖνον καὶ πέντε ἄλλους, αἵτινες πλὴν ἐνός, ἅπαντες ὑπὸ Τούρκων ἐφονεύθησαν. Υἱοὶ τοῦ Κωνσταντῖνου ἦτον ὁ Θεοδωράκης καὶ 4 ἕτεροι, καὶ οἱ μὲν τελευταῖοι ἠχμαλωτίσθησαν εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Καστάνισσας, ἐξ ὧν οἱ δύο ἐλευθερωθέντες παρά τινων Ποριωτῶν καὶ Ὑδραίων, ἐφονεύθησαν βραδύτερον, πολεμοῦντες κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ οἱ ἕτεροι δύο ἀπέθανον εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν· ὁ δὲ Θεοδωράκης ἐσώθη.

« Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω Κολοκοτρωναίων ἐφονεύθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἀπόγονοι τοῦ Ἰωάννου Κολοκοτρῶνη, τοὺς ὁποίους συντομίας χάριν παραλείπομεν νὰ ἀναφέρωμεν· ἀλλὰ μόνον λέγομεν ὅτι διηγείτο ἡ σύζυγος τοῦ Κωνσταντῖνου Κολοκοτρῶνη, μήτηρ τοῦ Θεοδωράκη, ὅτι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1762 καθ' ὃ ὑπανδρεύθη μέχρι τοῦ 1806 ἐφονεύθησαν ἑβδομήκοντα Κολοκοτρωναῖοι. Ὁ δὲ Θεοδωράκης Κολοκοτρῶνης, ἔλεγεν, ὅτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐφονεύθησαν ἀδελφία καὶ ἑξαδελφία Κολοκοτρῶναι δώδεκα περίπου, ὅλοι ὑπὸ τῶν Τούρκων ».

Καὶ ὁ μὲν πρόπαππος τοῦ Θεοδώρου Κολοκοτρῶνη ὠνομάζετο Δῆμος Μπότσικας (1) ὁ δὲ πάππος τοῦ Γιάννης καὶ ὁ πατήρ του Κωνσταντῖνος· ἐπωνομάσθη δὲ ὁ πάππος Κολοκοτρῶνης, διότι, μαχομένων τῶν συνεταίρων καὶ ἐν ἀγωνίᾳ ὄντων, οὗτος ἐκάθητο ἐπὶ τινος πέτρας μεγάλης, καλουμένης παρά τῃ λαῶ, κοτρῶνι, θεώμενος μέχρι τινὸς ἀπαθῶς καὶ οὔτε γινωσκόμενος ὑπὸ τῶν ἐταίρων οὔτε συμπράττων πρὸς σωτηρίαν αὐτῶν· ἀγανακτούντων βεβαίως τούτων

(1) Ἰδὲ ἐπιτομὴν Ἱστορίας Ἑλληνικοῦ Ἔθνους τόμος σελ. 5.

εἰ τῇ ἀπαθείᾳ ταύτῃ, ὅτε εἶδε τὸν κίττυτον ἐπικείμενον, ἔπεσε κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐπήνεγκε μεγάλην βλάβην, ἔσω-
ν ἀπροσδοκῆτως τοὺς συνεταίρους καὶ ὠνομάσθη ὑπ' αὐ-
τὸν Κολοκοτρώνης, τοῦτέστιν, ὁ καθήμενος ἐπὶ τοῦ κοτρω-
ου.

Ἐγεννήθη δὲ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης τὴν 3 Ἀπριλίου
1770 ὑπὸ δένδρον ἐν τῷ ὄρει τῆς παλαιᾶς Μεσσηνίας Ρα-
βουῖνι. Καὶ ὁ μὲν πατήρ αὐτοῦ πρότερον ἦτο ἀρχηγὸς τῶν
ματωλῶν ἐν Κορίνθῳ· καταδιωχθεὶς ὑπὸ Τούρκων, κατέ-
γενεῖν εἰς τὴν Μάνην καὶ ἐγένετο κλέφτης καὶ ἡ μήτηρ
τοῦ ὠνομάζετο Ζαμπία τὸ γένος Κοτσάκη.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1760, οἱ
ἄλλοι ἀπόσβεισιν αὐτῆς εἰσβαλόντες ἐν Πελοποννήσῳ Ἀλβα-
νί, ἐκακούργουν τσοῦτον, ὥστε ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἐπεμψε
ἐν Καπετανάμπεην σὺν τῷ διερμηνεῖ Μαυρογέννη μετὰ
κρατοῦ, ἵνα ἐξώσῃ καὶ τιμωρήσῃ τοὺς κακούργοῦντας.
Ὁ ἄρχηγος δὲ ἀποχρώσας δυνάμεις, προσεκάλεσαν εἰς τὰ
ὄρη τὸν λαόν, ἔδωκαν ἀμνηστειάν καὶ τοῖς κλέφταις, ἐν
τῇ καὶ τῷ Κολοκοτρώνῃ· καὶ οὗτος συνετέλεσε μὲν μεγά-
τος εἰς τὴν Τρίπολιν ἐνθα ἐστήθη καὶ τρόπαιον διὰ τῶν
φραγλῶν αὐτῶν· (δῶδεκα χιλιάδες Ἀλβανοὶ κατὰ Φραν-
κίαν, ἐφονεύθησαν τότε) ἀλλὰ πολὺ δὲν ἐνοστιμεύετο νὰ
ἴκη καὶ αὐτῆς ραγιαῆς. Κατεδιώχθη λοιπὸν ὑπὸ τῶν Τούρ-
κων καὶ αὐτῆς καὶ ἐν μάχῃ ἐφονεύθη μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν
τοῦ Ἀποστόλου καὶ Γεωργίου· ἐσώθη δὲ εἰς μόνος ἀδελ-
φός ὁ Ἀναγνώστης· καὶ ὁ μικρὸς Θεόδωρος ἐσώθη διὰ τῶν
ἐπισημασμένων τοῦ πατρὸς· ἐν ἄλλῃ μάχῃ ἐφονεύθη καὶ ἕτε-
ρος Κολοκοτρώνης ὁ γέρων Γιάννης Κολοκοτρώνης. Καὶ μέ-
ν μὲν τινὸς ὁ Θεόδωρος καὶ τινες ἀπαιχμαλωτισθέντες
ἐλθοῖν τοῦ ἐκρύπτοντο εἰς Μάνην, ἔπειτα δὲ ἦλθεν ἄγνω-
τος εἰς Ἀλωνίσταιναν πρὸς τοὺς ἐκ μητρὸς θεῖους τοῦ Κο-
καλοῦς ἐκεῖθεν εἰς Ἀκοβαν καὶ δεκαεπταετῆς διωρίσθη
ἀρχηγός. Εἰκοσαετῆς ἦλθεν εἰς γάμον μετὰ τῆς Αἰκα-

τερίνης θυγατρὸς τοῦ Καρούτου, προεστοῦ τοῦ Λεονταρίου ἔνθα ὤκοδόμησεν οἶκον καὶ ἔγεινεν, ὡς λέγει, οἰκοκύρη.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον οἱ Τοῦρκοι, φθονήσαντες ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν δολοφονήσωσιν· ἔπειτα δέ, ἐπιτεθέντες ἀναφανδόν, τὸν ἠνάγκασαν νὰ γείνη ἐπὶ δύο ἔτη κλέφτης· μετὰ ταῦτα ἠναγκάσθησαν νὰ τὸν διορίσωσιν ἄρματωλὸν ἐπὶ 4 — ἔτη. Ἀντιφερομένων δὲ δύο Μανιατῶν, τοῦ Μπέη Κουμουνοπούλου καὶ μαχομένων, ὁ Κολοκοτρώνης ἀπῆλθε πρὸς βοήθειαν τοῦ πρώτου καὶ ἐτραυματίσθη μάλιστα· ἀποκηρυχθέντος δὲ τοῦ φίλου του, ἀπεκηρύχθη καὶ οὗτος σὺν τῇ συναδέλφῳ του Πετιμεζᾷ, ἄρματωλῶ Καλαβρύτων· καὶ τοῦτον μὲν ἐφόνευσαν δι' ἀπιστίας, ὥσπερ, ἐν τῇ βίῳ αὐτοῦ θὰ ἴδωμεν. Τῇ δὲ Κολοκοτρώνη, σωθέντι τότε διὰ τοῦ Μουρτζίνου, ὡς θὰ ἴδωμεν, ἠναγκάσθησαν βραδύτερον νὰ δώσωσι καὶ αὐτῆς ἄρματωλίκι, διὰ νὰ τὸν φονεύσωσιν εὐκολότερον. Ἀποτυχόντες δὲ τούτου, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ καταφυγῆ εἰς Ζάκυνθον.

Ἐπὶ μὲν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ διαμονῆς του συνεμέθεξεν τῆς ἐξόδου τοῦ Ἀνδρούτσου(1). Ἐν δὲ τῇ Ζακύνθῳ εὗρε καὶ ἄλλους συναδέλφους Σουλιώτας, Ρουμελιώτας καὶ Πελοποννησίους ἐκπεπατισμένους· καὶ ἅπαντας ἀπηύθυνεν ἀναφορὰν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ρωσσίας Ἀλέξανδρον δι' ἧς ἐζητεῖτο συνδρομή, ἵνα ἐλευθερώσωσι τὴν πατρίδα των· ἀντ' ἐκείνης ἐδόθη μόνον ὑπόσχεσις· προσωρινῶς ὁ παρηγγέλη ἢ ἐν Ἑπτανήσῳ σύστασις Ἑλληνικῆς λεγεῶνος, ἵνα ἐκστρατεύσῃ εἰς Νεάπολιν κατὰ τοῦ Ναπολέοντος. Ἐν τῇ λεγεῶνι ταύτῃ ὁ Κολοκοτρώνης καίτοι προσκληθεὶς δὲν ἐνεγράφη, εἰπὼν· «τί ἔχω νὰ κάμω μὲ τὸν Ναπολέοντα». Ἄλλ' ἐπικειμένου κινδύνου γενικῆς σφαγῆς ἐν Πελοποννήσῳ τῶν Χριστιανῶν, ἐξῆλθεν ὡς κλέφτης. Βρα

(1) Ἴδὲ Δοκίμιον συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς ὑπαγόμενον Θεοδώρου Κολοκοτρώνη σελ. 41.

περον, πολιορκηθεὶς ὑπὸ χιλίων Τούρκων, ἐσώθη ξιφήρης.
κτ' ἀνάγκη τῷ ἐδόθη καὶ αὐτὸς ἀρματωλίκι, ἀλλὰ ἔνεκα
πιστίας καὶ φανερῶν καταδιωγμῶν ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς νὰ
ἐνῆ κλέφτης· ὡς τοιοῦτος δὲ διεπράξατο πολλὰ κατὰ τῶν
Τούρκων, πανταχόθεν καταδιωκόμενος καὶ πανταχοῦ ὡς ἐκ
θύματος σωζόμενος. Ἐν τῷ καταδιωγμῷ τούτῳ περιῆλθεν
πρὸς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἔμαθεν ἀπάσας τὰς κρύπτας
καὶ τὰς ἀτραπούς καὶ τὰς στρατηγικὰς θέσεις καὶ τὰ λη-
ρία αὐτῆς.

Πολλάκις οἱ Τούρκοι ἐπεκήρυξαν τὴν κεφαλὴν τοῦ πολ-
ι μάλιστα ἔλαβον καὶ βραβεῖα· καὶ ἄλλοι ἐφονεύθησαν ὡς
αὐτῶς κηρύξαντες τὸν θάνατον αὐτοῦ· ἄλλοι δὲ πάλιν πολ-
τικὸς ἀπεπειράθησαν καὶ νὰ ζωγρήσωσι καὶ νὰ φονεύσωσι
καὶ νὰ δηλητηριάσωσιν αὐτόν· ἀλλ' ἀπέτυχον. Ἐπὶ τέλους
ἰδὼν, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ διατηρηθῆ ἔν Πελοποννήσῳ,
ἐπῆλθεν εἰς Κύθηρα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ζάκυνθον.

Ὁ ἐν Κερκύρα στρατηγὸς τῶν Ρώσων Παππαδόπουλος,
προέτεινε στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν· ἀλλὰ μὴ κηρυχθέν-
τος εἰσέτι τοῦ πολέμου τῆς Ρωσίας κατὰ τῆς Τουρκίας
τεποιήθη. Ἄμα δὲ γενομένου τούτου, οἱ μὲν λοιποὶ ὁμοιο-
κτεῖς τοῦ Κολοκοτρώνη Ἕλληνες ἐνεγράφησαν νὰ ἐκστρα-
τεύωσι διὰ ξηρᾶς· οὗτος δὲ ἔλαβε πλοῖον, ἵνα ἐπιτίθεται
ἐν θαλάσσης κατὰ τῶν Τούρκων. Δι' αὐτοῦ ἀπέβη εἰς
Μαχαίαν· ἔκαυσε τὰ σπήτια καὶ ἄλλας ἰδιοκτησίας τοῦ
Παπαδομανοῦ Ἀγαῖ καὶ ἐπανῆλθεν εἰς Ζάκυνθον. Ἐν συμβου-
λῇ προέτεινε νὰ τῷ δοθῶσιν ἀποχωρῶσαι τινὲς θαλάσσιαι
καὶ τῆς ξηρᾶς δυνάμεις, ἵνα ἀπελευθερώσῃ τὴν Πελοπόν-
νησον. Μὴ γενομένης δεκτῆς τῆς προτάσεώς του καὶ παρα-
ρηθείσης τῆς Ἐπτανήσου μετὰ τὴν μάχην τῆς Ἀουστερ-
τς εἰς τὴν Γαλλικὴν δημοκρατίαν, ὁ Κολοκοτρώνης ἐπὶ
ἑξήμισι μηνῶν, λέγει, ἀπῆλθεν εἰς Λεβάντε (τὴν Ἀνατολήν)
καὶ εἰς τινὰ Καπετὰν Ἀλεξανδρῆν ἐναντίον τῶν Τούρκων. Τότε
ἐπῆλθε καὶ εἰς Ἄθυνα· ἐκεῖ πολιορκηθεὶς, ἐκινδύνευσε νὰ

αίχμαλωτισθῆ, ἐσώθη δὲ διὰ τινος Ἀγγλικῆς φρεγάτας ἀπῆλθεν εἰς Σκιάθον, ἔνθα εὔρε καὶ ἅπαντας τοὺς κωδικωθέντας ὑπὸ τοῦ Μουχτάρ Πασσᾶ Ἑλλήνας 1400 τοὺς καπεταναίους τοῦ Ὀλύμπου. Ἐκ Σκιάθου μετέβη Μάνην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ζάκυνθον.

Τῷ 1808 προπατορικός τις φίλος του, Ἀλῆ Φαρμά καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Βελῆ Πασσᾶ, ἐπεκαλέσθη συνδρομὴν τοῦ Κολοκοτρώνη πρὸς ἐμπόλεμον ἀντίστα καὶ οὗτος, χωρὶς νὰ ἀποποιηθῆ, συνεβούλευσε τὸν φίλον νὰ ἀποφύγη εἰ δυνατόν τὴν ρῆξιν· μὴ ἐφικτοῦ γενομένου τούτου, ἀπῆλθε καὶ διὰ διαφόρων μαχῶν καὶ τεχνασμάτων ἔσωσε τὸν φίλον του. Οὗτος δὲ ἐπὶ πολλοὺς μῆνας πολεμῶν μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, ἠναγκάσθη τέλος νὰ παροδοθῆ διὰ συνθήκης, ἐν ἣ ὁμοῦ πρώτιστον πάντων ἐφρόνισεν πρὸς σωτηρίαν τοῦ σώσαντος αὐτὸν φίλου. Ἀποπειραθέντος δὲ τοῦ Βελῆ Πασσᾶ νὰ συλλάβῃ τὸν Κολοκοτρώνην παρασπονδίσσεως καὶ νὰ σαγηνεύσῃ αὐτόν, ἵνα ἐξέλθῃ Ζακύνθου, ἔνθα σωθεὶς, εἶχεν ἐπανακάμψει, ὁ ἐντιμὸς Ἀλῆ Φαρμάκης οὐ μόνον δὲν συμμετέσχε τῶν ἀτίμων τούτων πράξεων, ἀλλὰ καὶ προειδοποιήσας, ἔσωσε τὸν σωτήρα· οὐ πολὺ δὲ ἀπῆλθε εἰς συνέντευξιν αὐτοῦ εἰς Ζάκυνθον. Περίεργον δὲ εἶναι ὅτι ὁ Ὀθωμανὸς οὗτος καὶ συνεμάχιστος μετὰ τοῦ Κολοκοτρώνη πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Πελοποννήσου ἀπὸ τῆς κυριαρχίας τοῦ Σουλτάνου. Ἐπεκαλέσθη ἀπὸ κοινοῦ τὴν συνδρομὴν τοῦ στρατηγοῦ τοῦ Ναπολέοντος Δανζελώτου· ἔλαβον ταύτην ἐν μέρει, ἢ τοῦλάχιστον ἐπέβησαν ἄδειαν πρὸς στρατολογίαν· ἐξῆλθον εἰς Τσαμουρτζή ἐστρατολόγησαν 300 Τσάμιδας, μετέβησαν εἰς Πάργον συνεννοήθησαν μετὰ τῶν Παργίων· ἀπῆλθον εἰς Λευκάδιον ἵνα συγκεντρωθῶσιν εἰς Ζάκυνθον· ἀλλ' ἄλωσάντων τῶν Ἀγγλων τὴν Ἐπτάνησον, ἀνετράπη τὸ σχέδιον. Καὶ τοῦτο σκοπὸς τῶν συνωμοτῶν ἦτο νὰ κηρύξωσι τὴν Πελοπόννησον εἶδος Δημοκρατίας, συγκειμένης ἐκ πάντων τῶν

κὺτῃ κατοίκων Χριστιανῶν τε καὶ Ὀθωμανῶν· τούτου ἕνεκα ἡ σημαία των σύμβολα θὰ ἔφερον ἐξ ἑνὸς μὲν Σταυρόν, ἐξ ἄλλου δέ, τὴν ἡμισέληνον.

Ἀνατραπέντος τοῦ σχεδίου τούτου, ὁ Κολοκοτρώνης ἔλα-
'Αγγλικὴν ὑπηρεσίαν, λοχαγὸς τὸ πρῶτον διορισθεὶς ὑπὸ
στρατηγὸν Τσιούρτζι· ἐπολέμησε κατὰ τῶν κατεχόν-
εἰσέτι τὴν Λευκάδα Γάλλων, καὶ συνετέλεσε μεγάλως
τὸ νὰ στρατολογήθῃσι καὶ ἄλλοι Ἕλληνες ὑπὸ τῶν
γλων· Μετὰ διαφόρους μάχας ἐν αἷς ἠρίστευσε κατὰ τῶν
λων, προεβιβάσθη τῇ 1810 εἰς ταγματάρχην. Ἀπερ-
ένου τοῦ Τσιούρτζι εἰς Λονδῖνον, ἅπαντες οἱ Ἕλληνες
καν αὐτῷ ἀναφοράν, δι' ἧς ἐξητοῦντο τὴν συνδρομὴν τῆς
γλίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος των· καὶ ἐπὶ
ἀναφορᾶς ταύτης, ἀφηγεῖται ὁ Κολοκοτρώνης, στηρι-
σα ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησις, καὶ προσκληθεῖσα, καὶ αὐ-
παρέσχεν ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος τὴν μεσιτείαν τῆς εὐκόλως
εἰρηνοποιήσιν τῆς Ἑλλάδος. Κατατροπωθέντος δὲ τοῦ
ολέοντος, διελύθη καὶ ἡ ἐν Ἐπτανήσῳ Ἑλληνικὴ λε-
ἄλλ' ὁ Κολοκοτρώνης καὶ ἐπὶ δύο μετὰ ταῦτα ἔτη
θοδοτεῖτο ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ ἐπιτελείου. Τὰ μετὰ
α μέχρι τῶν παραμονῶν τῆς ἐκρήξεως τοῦ ἀγῶνος
μιῶμεν νὰ ἀφηγηθῶμεν ὅπως ὑπηγόρευεν ὁ Θεόδω-
Κολοκοτρώνης.

Εἶδα τότε, λέγει, ὅ,τι κάμωμεν, θὰ τὸ κάμωμεν μονά-
καὶ δὲν ἔχομεν ἐλπίδα καμμίαν ἀπὸ τοὺς ξένους· ὁ
ούρτζι ἐπῆγεν εἰς τὴν Νεάπολιν, ἔγεινεν ἐκεῖ στρατηγός,
προσχάλεσε μὲ δύο γράμματά του καὶ ἐπειδὴ ἤξευρα
ἑταιρίαν δὲν ἐδέχθηκα, ἀλλὰ ἐκύταξα πότε νὰ βγοῦμε
τὴν πατρίδα μας.

Τὴν ἑταιρίαν μὲ τὴν εἶπεν ὁ Πάγκαλος· ἔπειτα ἐπέ-
ν ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Ἀναγνωσταρᾶς μὲ ἔφερε γράμμα
τὴν ἑταιρίαν, καὶ τότε ἤρχισα νὰ κατηγῶ καὶ ἐγὼ
όρους εἰς τὴν Ζάκυνθον, Κεφαλληνίαν, καὶ διαφόρους

Καπετανέους καραβιῶν Ψαριανῶν καὶ Ὑδραϊκῶν καὶ εἰς τὰς 20 μου ἤλθον γράμματα ἀπὸ τὸν Ὑψηλάντην δὲ νὰ ἤμαι ἕτοιμος, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ ἰδικοὶ μας· ἡ 25 Ματίου ἦτον ἡ ἡμέρα τῆς γενικῆς ἐπαναστάσεως. Οἱ ἄγγλοι ἔμαθον ὅτι ἔλαβα κάτι γράμματα· τὰ εἶχα φυλάξει.

»Εἰς τὰς 3 Ἰανουαρίου ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ εἰς τὰς 6 Ἰανουαρίου ἐβγήκα εἰς τὴν Μάνην εἰς τὸν Καπετὰν Παναγιώτη τοῦ Μούρτζινου τὸ σπῆτι. Εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα πρὶν νὰ ἔβγω εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐπῆγαι εἰς τοὺς Κορφοὺς μετὰ τὴν πρόφασιν νὰ ζητήσω 4000 τάληρα ἀπὸ τοὺς μισθοὺς μου τοῦ Μέτλαντ καὶ νὰ ἀνταμῶσω τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν· τὸν ἀντάμωσα, ἐκάθησα εἰς τὴν ἡμέραν καὶ ἐπέστρεψα ὀπίσω εἰς τὴν Ζάκυνθον ἐκεῖ ὡμολόγησαμε πολλὰ περὶ τῆς ὑποθέσεως. Ἐδῶ τελειώνει τὴν ζωὴ μου ἡ περασμένη, καὶ ἀρχινᾷ τῆς ἐπαναστάσεως ὁσάκις ἔμβαινα εἰς δούλευσιν ἔμβαινα πάντοτε μετὰ τὴν συμφωνίαν ὅτι ἀπὸ τὴν Ἐπτάνησον νὰ μὴ ἀπομακρύνωμαι καὶ νὰ μὴ πολεμῶ παρὰ εἰς Τουρκικὸν τόπον καὶ τὸ φόβον νὰ μὴν εὐγάλω· εἰς τὰ νησιὰ ἐγνωρίστηκα μετὰ τοὺς Βοτζοράλους καὶ ἕκαμα τὸν Μάρκο ἀδελφοποιητὸ μου. Εἰς τὸν καιρὸν τῆς νεότητος ἠμποροῦσα νὰ μάθω κάτι τι σχολεῖται ἀκαδημαῖοι δὲν ὑπῆρχον· μόλις ἦσαν μερικά σχολεῖται, εἰς τὰ ὁποῖα ἐμάθαιναν νὰ γράψουν καὶ νὰ διαβάζουν. Οἱ παλαῖοι Κοτσαμπάσιδες ὅπου ἦσαν οἱ πρῶτιστοι τοῦ τόπου, μόλις ἤξευραν νὰ γράψουν τὸ ὄνομά τους· τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν Ἀρχιερέων δὲν ἤξευρε παρὰ ἐκκλησιαστικὰ κατὰ πρόξιν, κανένας ὁμοῦ δὲν εἶχε μάθησι· τὸ ψαλτῆρι, τὸ κτοῆχον ὁ μνηστὸς, ἄλλαι προφητεῖαι, ἦσαν τὰ βιβλία ὅπου ἀνέγνωσα· δὲν εἶναι παρὰ ἀφοῦ ἐπῆγα εἰς τὴν Ζάκυνθον ὅπου εὗρηκα τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἀπλοελληνικῆν· τὰ βιβλία ὅπου ἐδιάβαζα συχνὰ ἦτον ἡ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ἱστορία τοῦ Ἀριστομένη καὶ Γοργῶ καὶ Ἱστορία τοῦ Σκενδέρμπεη.

«Έτσι λοιπόν εἰς τὰς 3 Ἰουνουαρίου ἀνεχώρησα ἀπὸ τὴν Ζάκυνθον καὶ εἰς τὰς 6 ἔφθασα εἰς τὴν Σκαρδαμούλαν εἰς τοῦ πατρικοῦ μας φίλου Καπετὰν Παναγιώτη Μπούρτιζου. Τὸ κίνημά μας ἔγεινεν εἰς τὰς 22 εἰς τὴν Καλαμάταν· ἀπὸ τὰς 6 Ἰανουαρίου ἕως τὰς 22 Μαρτίου ἐπροσπάθησα νὰ ἐνώσωμεν διάφορα σπίτια Μανιάτικα· ἔστειλα εἰς τὰς Ἐπαρχίας καὶ ἤλθον ἐκεῖ ὅπου εὕρισκόμην καὶ ἔλεγα ὅτι τὴν ἡμέραν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ νὰ ἦναι ἔτοιμοι νὰ πολιορκήσουν εἰς τὰ διάφορα φρούρια τοὺς Τούρκους.»

Εὐτύχημα μέγα τῇ τε πατρίδι καὶ τῷ Κολοκοτρώνῃ ἦτο ὅτι οὗτος εὗρε τότε ἐν Πελοποννήσῳ δύο πρώτους αὐτοῦ ἱσαδέλφους τὸν Μάρκον καὶ τὸν Ἀντώνιον· ὁ μὲν συνέδραμε τὸν τε ἀγῶνα καὶ τὸν Κολοκοτρώνην διὰ τῆς Νεστορίου συνέσεώς του· τὸν δὲ μετεχειρίζετο ὡς ἄλλον ἐγὼ ἐπὶ τῶν σπουδαίων περιστάσεων καὶ δι' αὐτοῦ διεπράξατο πολλά· εὐτύχημα μέγα ἦτο ἐπίσης ὅτι εἶχε τότε ὁ Κολοκοτρώνης καὶ υἱοὺς δύο ἐνήλικας καὶ σχεδὸν ἐφαμίλλους τὸ αἰσθημα τὸν Πάνον καὶ τὸν Ἰωάννην, περὶ ὧν κατωτέρω πλειότερα. Βραδύτερον προσετέθη τοῖς Κολοκοτρωναίοις καὶ ὁ Ἀπόστολος, ἀνεψιὸς τοῦ Θεοδώρου, διαπράξας πολλά καὶ ἐν ταῖς ἡγεμονίαις ὡς Ἱερολοχίτης, ἀξιωματικὸς μάλιστα.

Ἦν εἰκοστὴν δὲ τρίτην Μαρτίου ἐκκινήσαντες ὁ Κολοκοτρώνης σὺν τῷ Πετρόμπεγῃ, ἀφίχθησαν εἰς Καλαμάταν, διήγειραν τὸν λαὸν εἰς τὰ ὄπλα, ἐγένοντο κάτοχοι τῶν ἐκεῖ ὀλίγων Τούρκων καὶ ἀμέσως διέταξαν παρὰ τὸν ποταμὸν πάνδημον δοξολογίαν, συγκινητικωτάτην καὶ κατ' αὐτὸν τὸν φιλόσογον Φίνλαυ. Τὴν δὲ ἐπιούσαν τινὲς μὲν ἀπῆλθον εἰς Κορώνην, ἵνα προλάβωσι σφαγὴν τινὰ τῶν Χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν παλαιὰν Ἀρκαδίαν· «πρέπει νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ κέντρον, ἔλεγεν, ἵνα βοηθῶμεν καὶ τοὺς ἄλλους». Φθάσας δὲ εἰς Σκάλαν ἐπεμψε κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις πεζοὺς μὲ προ-

κηρύξεις ἢ διαταγὰς, δι' ὧν ἔγραφε «κλείσατε τοὺς Τούρκους εἰς τὰ Κάστρα καὶ σὰς προφθάνω μὲ τρεῖς χιλιάδας ἔρριψαν δὲ καμμιά χιλιάδα ντουφέκια 3 μπαταριάς διὰ τὴν ἀκούσῃ ὁ κόσμος καὶ σηκωθῆ».

Ἡ εὐφυΐα αὐτῆ τοῦ Κολοκοτρώνη καίτοι ὀλίγους ἔχοντας τότε, ἤρκεσε νὰ ἐμψυχώσῃ μὲν τοὺς Ἕλληνας ὅπως λάβωσιν ἀμέσως τὰ ὄπλα νὰ ἐκφοβήσῃ δὲ τοὺς Τούρκους, ἵνα ἀποσυρθῶσιν ἅπαντες ἀνεφοδίαστοι μάλιστα εἰς τὰ φρούρια· μαθὼν δὲ ὅτι τινὰ τῶν χωρίων ἐδίσταζον «δὲν ἔλειψα» νὰ κάμω μίαν προσταγὴν, καὶ ἐπάτησα τῇ βούλῃ μου ὁποῖο χωριὸν δὲν θέλει νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος τσεκουῦρι καὶ φωτιά».

Ἐντεῦθεν ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ἐπανάστασις διεδόθη ἀμέσως ἀπὸ ἄκρον εἰς ἄκρον τῆς Πελοποννήσου· τὴν μὲν 26 ἔκλεισε τοὺς Τούρκους τῆς Καρυταίνης, τὴν δὲ εἰκοστὴν ἐβδόμην, τριακοσίους ἔχων μόνον, ἐπολέμησεν εἰς τὸ Φανάρι χιλίους ἐπτακοσίους Τούρκους, καὶ οἱ Μανιάται, λέγει «ἔκαμαν τότε ἓνα πόλεμον ποῦ ἐμιμήθησαν τὸν Λεωνίδα». 500 ψυχαῖς (Τούρκοι) ἐχάθησαν εἰς τὸ ποτάμι τῆς Καρυταίνης. στρατολογῶν δὲ ἐκεῖ σὲ δύο ἡμέρας, λέγει ἐγεινίκαμεν 6000. Ἐπεμψα τὸν Νικήταν εἰς τὴν Φραγκόβρυσιν «δύο ὥρας ἀπέχουσαν τῆς Τριπόλεως νὰ ἐμποδίσῃ ἐπικουρίαν τῶν Τούρκων. «Προέτεινα νὰ καταλάβωσιν διαφόρους ἐπικαίρους θέσεις, ἀλλὰ δὲν εἰσηκούσθη» ἐλθούσης δὲ τὴν 1 Ἀπριλίου ἐκ Τριπόλεως ἐπικουρίας Τουρκικῆς, οἱ Ἕλληνες τόσον ἀσυνείδητοι ἦσαν ὥστε μόνον ὁ Ἡλίας Μαυρομιχάλης ἀντέστη· ἀλλὰ καὶ τοῦτον ἐπεισεν ὁ Κολοκοτρώνης νὰ ὑποχωρήσῃ, ἵνα μὴ καταστραφῆ· τότε «ἐγὼ λέγει, ἔμεινα μοναχὸς μου, οἱ Ἕλληνες ἐτσάκισαν, ἐκρύφτηκαν εἰς κάτι κλαριά· ταῖς δύο πιστόλαις μου ἀσιμομέναις, ἡ καποτίτζα μου τὰς ἐγλύτωσε· γιατί ἐφοροῦσα κόκκινον μακτάνι καὶ ἡ καποτίτζα τὸ ἐσχέπαζε.

Τὴν ἐπιούσαν, συναθροίσας περὶ τοὺς τριακοσίους ἐπρό-

τεινε διάφορα σχέδια· ἀλλά, μὴ εἰσακουσθεῖς, ἔμεινεν αὐ-
θι μόνος· διενυκτέρευσε ἐντὸς ἐρημοκκλησίου, προσευχόμε-
νος πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος· μετὰ ταῦτα εἶχε μόνον
ἕννεα συγγενεῖς τοῦ ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν, (ἔμασα, λέγει
300, καὶ ἔρριψα τὸ ὄρδι μου εἰς Πιάναν, ἀγνάντια ἀπὸ τὴν
Τριπολιτσαῖν 3 ὥρας· ἐξεληθόντες 4000 Τοῦρκοι ἐσχόρπισαν
τοὺς πάντας· ἔμεινα μόνος μου λέγει μὲ τὸ ἄλογό μου ὀπίσω
κατ' εὐτυχίαν ὁμως ἦλθεν ὁ Κανέλλος μὲ 100, ἀλλὰ δια-
σκορπισθέντων καὶ τούτων ἔμειναμεν μὲ τὸν Κανέλλον 11
ἄτομα. Τοῦτο δὲν ἀπεθάρρυνε τὸν Κολοκοτρώνην «ἀπόλυκα
πεζοδρόμους, λέγει, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἦλθεν ὁ Κυριακού-
λης καὶ ὁ Βρεσθένης καὶ τ' Ἀγιοπετριτικά στρατεύματα
2000». Ἐπιτεθέντων δὲ κατ' αὐτῶν ἐξ ἀπροόπτου διὰ
προδοσίαςτὴν 10 Ἀπριλίου 4600 Τοῦρκων καὶ δέκα πέντε
Ἑλλήνων φονειθέντων, οἱ λοιποὶ δυστυχῶς διεσκορπίσθη-
σαν· «ἀλλὰ τότε ἦλθαν τὰ παιδιὰ μου ὁ Πᾶνος καὶ ὁ Γεν-
ναῖος μὲ 30 νομάτους· ἐρχόμενος ὁ Πᾶνος καὶ ὁ Γενναῖος
τὸν ἔστειλα νὰ ὑπάγῃ εἰς Καρύταινα· ὅποιος δὲν βγαίνει
νὰ πολεμήσῃ νὰ τοῦ καίῃ τὸ σπῆτι· διὰ τοῦ τρόπου τούτου
ἐσυνάχθημεν εἰς τοῦ Μαρμαρᾶ ἕως 1200 καὶ ἐκεῖ ἐπή-
γαμεν νὰ πιάσωμεν τὸ Βαλτέτζι, ὅπου ἦτον ἀγνάντια ἀπὸ
τὰ Βέρβενα, ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτζι καὶ Ἀλωνίσταινα».

Αἱ θέσεις αὗται ὑπὸ στρατηγικὴν ἔποψιν εἶναι σπου-
δαιόταται· σχηματίζουν τρόπον τινὰ τρίπουν πυρεστίαν,
ἔχουσαν ἐν τῷ μέσῳ τὴν Τρίπολιν· ἐκ τῆς ἐκλογῆς δὲ τῶν
θέσεων τούτων φέρεται τὸ ἔμφυτον στρατηγικὸν πνεῦμα,
ἢ μᾶλλον ἢ μεγαλοφυῖα τοῦ Κολοκοτρώνη.

Ἡ δὲ πρώτη ἐν αὐταῖς μάχη ἐγένετο τέλη Ἀπριλίου.
Δέκα χιλιάδες Τοῦρκοι ἐξῆλθον διὰ τῆς θύρας τοῦ Ναυπλίου.
Ἀγνοῶν δὲ τὸν σκοπὸν τῆς διευθύνσεως αὐτῶν ὁ Κολοκο-
τρώνης, ἔλαβε τοιαῦτα μέτρα, ὥστε νὰ σπεύσῃ εἰς οἶονδῆ-
ποτε ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν στρατοπέδων ἠθέλον ἐπιτεθεῖν.
Ἐπετέθησαν τῷ ὄντι κατὰ τοῦ Βαλτεσίου καὶ οἱ Ἑλλη-

νες τὸ πρῶτον ὑπεχώρησαν, σὺν αὐτῷ μάλιστα τῷ Κολοκοτρῶνῃ. Ἐλθούσης ὁμως ἐπικουρίας ἐκ Βερβένων, οἱ Τοῦρκοι, φοβηθέντες νὰ τεθῶσιν ἐν τῷ μέσῳ δύο πυρῶν, ἐτρέπησαν πρὸς τὰ ὀπίσω, «τοὺς ἐγυρίσαμεν, λέγει, ὁ Κολοκοτρῶνης, τοὺς ἐκυνηγήσαμεν εἰς τὸν κάμπον καὶ ἂν ἤθελον ἔλθει εἰς βοήθειαν αἱ δύο χιλιάδες Καλαβρυτηνοὶ εἰς τὸ Λεβίδι, οἵτινες δὲν ἐπῆραν εἶδησιν, ἠθέλαμεν πᾶμε μαζὺ μὲ τοὺς Τούρκους εἰς Τριπολιτζᾶν.

Βραδύτερον ἐπῆλθε τῶν Τούρκων μεγάλη ἐπικουρία διὰ τοῦ Κεχαγιᾶ, ὅστις ἦτο κατὰ τὴν ἀφελῆ ἀφήγησιν τοῦ Κολοκοτρῶνῃ τερτιπιλῆς καὶ πολεμικός· ἐσχεδιάσε νὰ κόψῃ τὴν συγκοινωνίαν τῶν Ἑλληνικῶν στρατοπέδων, νὰ ἐπιτεθῇ ἀλλεπαλλήλως κατ' αὐτῶν, καὶ νὰ τοὺς διασκορπίσῃ. Ἄλλ' ἢ ἔμφυτος εὐφυΐα καὶ τὸ ἀκούραστον τοῦ Κολοκοτρῶνῃ ἐματαίωσε τὰ πάντα· «ἐγὼ λέγει, ἐκοιμούμην εἰς τὸ Βελτέτσι, ἐγευμάτιζα εἰς τὴν Πιάναν, ἐδείπνουν εἰς τὸ Χρυσοβίτζι, ἐπεριφερόμην εἰς τὰ τρία ὄρδια, καὶ ἔτυχε ἐκεῖνην τὴν ἡμέραν νὰ ἤμαι εἰς τὸ Χρυσοβίτζι».

Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ὁ Κεχαγιᾶς ἐπολιόρκησε τοὺς ἐν Βαλτεσίῳ διὰ δέκα τριῶν χιλιάδων, ἐξ ὧν πέντε χιλιάδες ὑπὸ τὸν Ρομπῆν καὶ προσεδόκα τὴν διασκόρπισιν, ὁ Κολοκοτρῶνης, λαβὼν τὴν εἶδησιν διὰ συμβολικῶν πυρῶν ἐκ τῶν ἐν ἐπάνῳ Χάρπα νυκτερινῶν σκοπῶν του, ἐπετέθη κατὰ τῶν πολιορκούντων, εἰδοποίησε συνάμα τὸν Κολλιόπουλον καὶ ἐπετέθη καὶ οὗτος κατὰ τῶν ὑπὸ τὸν Ρομπῆν· ἡ μάχη διήρκεσεν ἀμφιρρεπῆς δι' ὄλης τῆς ἡμέρας «τὸ βράδυ λέγει πέρνω μερικοὺς καὶ πάγω εἰς τὸ καταράχι ὅπου ἦτον ἡ σημαίαις τῶν Τούρκων «ζωντανοὺς θὰ θᾶς πιάσω» εἶμαι ὁ Κολοκοτρῶνης, ἄδειασαν τὸν τόπον, ἐμβήκαμεν εἰς τὸ Βαλτέτσι· ἐδώκαμεν φουσέκια, ψωμί καὶ ὅ,τι ἀναγκαῖον, ἐξενυκτίσαμεν, καὶ τὰ δύο μέρη, περιμένοντες ὁ ἕνας πῶς θὰ φύγῃ ὁ ἄλλος, ἐξημερώσαμεν εἰς τὸν πόλεμον· ἀπέλασα ὅτι θέλουν νὰ φύγουν οἱ Τοῦρκοι· ἐπετέθησαν οἱ κλεισμένοι Ἑλ-

ληνες τοὺς ἐμάσαμεν μπλαστί, τοὺς ἐμονομερήσαμεν τοὺς ἀκολουθήσαμεν, τοὺς ἐκυνηγήσαμεν ἕως οὗ τοὺς ἐβγάλαμεν εἰς τὸν κάμπον, ἐκεῖνος ὁ πόλεμος ἐστάθη ἢ εὐτυχία τῆς πατρίδος, ἂν ἐχαλνόμεθα ἐκινδυνεύαμεν νὰ κάμωμε ὄρδι πλέον· δέκα τρεῖς Μαΐου ἦτο 23 ὥρας ἐβάσταξεν ὁ πόλεμος.

Ἄμέσως μετὰ τὴν νίκην ὁ μὲν εὐσεβῆς Κολοκοτρώνης ἐτέλεσε δοξολογίαν εἰς τὸν ὕψιστον καὶ ἐξεφώνησε λόγον· οἱ δὲ Τοῦρκοι μετὰ τινὰς ἡμέρας ἐβουλευθήσαν νὰ ἐπιπέσωσι κατὰ τοῦ ἐν Βερβένοις ἐλληνικοῦ στρατοπέδου διὰ τῶν Δολιανῶν· ἀλλ' ἐν αὐτοῖς ἠνδραγάθησεν ὁ Νικήτας, ὡσπερ ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ρηθῆσεται. Τὰ δὲ Βέρνα κατέστησαν ἀπρόσβλητα, οἱ Ἑλληνες πειθόμενοι εἰς τὸν Κολοτρώνην· ἐν ἀμφοτέροις τούτοις ἔπαθον μεγάλας ζημίας οἱ Τοῦρκοι· ἀπώλεσαν μάλιστα καὶ δύο κανόνια. Ἐκτοτε οὗτοι μὲν δι' ὄλου τοῦ Μαΐου οὐδεμίαν ἐπεχείρησαν ἐξοδὸν οἱ δὲ Ἕλληνες ἐσχημάτισαν στρατόπεδον καὶ εἰς Τρίκορφα. Ἀπειράθησαν μὲν οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐκδιώξουν αὐτούς, ἀλλ' ἀπέτυχον.

Ἐλθὼν κατὰ Ἰούλιον ὁ Ὑψηλάντης, ὃν ὑπεδέχθη μετὰ μεγάλης φιλοφροσύνης καὶ τιμῆς ὁ Κολοκοτρώνης καὶ δυσαρεστηθεὶς διότι δὲν ἀνεγνωρίζετο ὡς πληρεξούσιος τοῦ Ἐπιτρόπου τῆς ἀρχῆς ἀπῆλθεν εἰς Καλάμας. Τότε οἱ ἐν Βερβένοις πέντε χιλιάδες στρατιῶται ἔλαβον τὰ ὄπλα καὶ ἠπέλλον νὰ φονεύσωσι τοὺς ἄρχοντας· μόνη δὲ ἡ εὐφροσύνη δημηγορία τοῦ Κολοκοτρώνη, δι' ἧς ἀπέδειξεν, ὅτι χωρὶς σκύλους τρώγουν οἱ λύκοι τὰ πρόβατα, ἔσωσε τότε τὴν πατρίδα ἐμφυλίων σπαραγμῶν. Τῶν Δ. Ὑψηλάντην περιγράφει ὁ Κολοκοτρώνης διὰ τῶν ἐξῆς μόνον λέξεων· «Ἦτον ἓνας ἄνθρωπος σταθερός, τίμιος, ἀνδρεῖος, μικρόνους κοῦφος, εὐκελοπάτητος, μικρὸς εἰς τὸ ἀνάστημα, λυγρὸς τὸ σῶμα, τὸ ὄνομά του ἐχρησίμευσε πολὺ εἰς τὴν ἀρχήν. Εἶχε

τὴν φαντασίαν νὰ ἦναι ἀρχηγός, πλήν τὸ μυαλόν του δὲν τοῦ ἔσωθεν ἀναλόγως».

Ἐξαντληθέντων τῶν τροφίμων παρὰ τοῖς πολεμίοις, οὗτοι ἐξήρχοντο συνεχῶς, ἔφιπποι μάλιστα, εἰς τὴν πεδιάδα πρὸς εἰκοσόμεσιν. Παρατηρήσας τοῦτο ὁ Κολοκτρώνης καὶ ἰδὼν ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν δύναται ν' ἀντιταχθῶσιν ἐν τῇ πεδιάδι κατὰ ἐφιππων, διέταξε τὴν ἐν τῷ μέσῳ τῆς πεδιάδος ἀνόρυξιν χάνδακος «γράνας». Καὶ οἱ μὲν Τοῦρκοι, ὑποθέτοντες ὅτι ἐγένετο αὕτη πρὸς διανομὴν τῆς γῆς, ἐξήλθον ἄθροοι, φέροντες μάλιστα καὶ πληθὺν φορτηγῶν ἡμιόνων πρὸς μετακόμισιν τροφίμων. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἐτοπόθητέσέ τινας ἐν τῷ χάνδακι· καίτοι ἡττηθέντες οὗτοι τὸ πρῶτον, προσέβαλλον ὁμως ἔπειτα τοὺς ἐπανακάμψαντας Τούρκους, τόσον ἐρρωμένως καὶ τόσον ἐπέτυχον, ὥστε ἐφόνευσαν ὀγδοήκοντα ἵππεις καὶ ἐγένοντο κύριοι ἐξακοσίων ἡμιόνων, καὶ ἀπάντων τῶν φορτωμένων τροφίμων. Ἐξακισχίλιοι ἦσαν ἐν ὄλοις οἱ ἐξεληθόντες Τοῦρκοι. Χίλιοι μόνον οἱ ἔλλοχεύσαντες καὶ προσβαλόντες αὐτοὺς Ἕλληνες. Ἐφονεύθησαν δὲ ἐν ὄλοις ἑκατὸν εἴκοσιν ἐξ ἐκείνων πλήν τῶν πλειοτέρων πληγωθέντων, καὶ δύο μόνον ἐκ τούτων ἐφονεύθησαν, καὶ δύο ἐτραυματίσθησαν. Ἐκτοτε οἱ Τοῦρκοι ἀπελπισθέντες, πάσης εἰσκομισέως καὶ ἐξαντλήσαντες τὰς τροφάς, προέτειναν μετ' οὐ πολὺν τὴν παράδοσιν τοῦ φρουρίου.

Ἐπὶ δὲ τῆς πτώσεως τούτου ὁ Κολοκοτρώνης καίτοι ἀδαῆς περὶ τὰ πολιτικά, ἀνέπτυξεν ὁμως τὴν μεγαλειτέραν πολιτικὴν περίνοιαν, δὲν ἡδυνήθη μὲν νὰ προλάβῃ τὴν σφαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν τῆς ἰδιωτικῆς τῶν Τούρκων περιουσίας· δὲν ἡδυνήθη νὰ προλάβῃ καὶ τὴν πυρπόλησιν τοῦ παλατίου, ἀλλ' ἔσωσε τοὺς Ἀλβανούς· ἔσωσε τοὺς διασήμους Τούρκους· ἔσωσεν ἰδίως τὰ χαρέμια τοῦ Χουρσίτ Πασσᾶ, ἅτινα ἔπειτα ἀντήλλαξε τὸ ἔθνος διὰ τε ἄλλων σπουδαίων Ἑλλήνων καὶ ἰδίως δι' ἡμίσεως ἑκατομμυρίου φράγκων, ἐχόντων κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μείζονα ἀξίαν πολλῶν

ἑκατομμυρίων· διότι ἦτο ἡ μόνη ποσότης εἰσαχθεῖσα ἀθρώ-
ως εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ χρησιμεύσασα ἐν ταῖς με-
γάλαις ἀνάγκαις τοῦ Ἑθνους.

Ὀλίγας μόνον ἡμέρας ἔμεινεν ἐν Τριπόλει ὁ Κολοκο-
τρώνης, «ἔπειτα, ἐκίνησα, λέγει, μὲ 40 σωματοφύλακας
γιὰ τὴν Πάτραν. Ὅταν ἔφθασα εἰς τὰ Μαγγάνια ὁ ὥρας
ὑπὸ τὴν Τροπολιτσᾶν ἐσυνάχθησαν 1700 στρατιῶται καὶ
ἕως νὰ καταβῶ εἰς Γαστούνην ἐμάζευσα 10000. Ἄλλ' εἶδο-
ποιηθεὶς ἐκ τῶν πολιορκούντων τὰς Πάτρας ὅτι δὲν ἦτο
ἀναγκαῖα τόση δύναμις καὶ μόνον μὲ 800 ἂν θέλω νὰ πάω»,
ἐπανῆλθεν εἰς Τρίπολιν καὶ ἐκεῖθεν ἠτοιμάζετο νὰ ἀπέλθῃ
εἰς Ναύπλιον· ἀλλὰ καὶ ἐκεῖθεν μᾶς ἀποκρίνονται, προσθέ-
τει, «ὄτι εἴμεθα ἄξιοι νὰ πάρωμε τ' Ἀνάπλι, διότι ἔχει πεί-
να» «τὴν ἰδίαν ὥραν ὅπου ἔκανα τὸ γράμμα,
προσδέτει, ἔφθασεν ἓνα καράβι εἰς τὸ Ἀνάπλι, Αὐστριακόν,
φορτωμένο σιτᾶρι ἕως 10,000 κοιλᾶ. Τὴν ἰδίαν ὥραν μᾶς
στέλνανε ἓνα γράμμα· «φθάσατε ὅτι ἦλθεν ἓνα καράβι μὲ
προβιζόνες καὶ δὲν ἠμποροῦμεν μόνοι μας» ἔφθασε ὁ Κο-
λοκοτρώνης καὶ ἀπεφασίσθη ἡ ἔφοδος· ἀλλ' ἀποτυχοῦσης
ταύτης, ἤρξατο βραδύτερον ἢ περὶ παραδόσεως διαπραγμα-
τευσις ἣν διέκοψεν ἡ ἔλευσις τοῦ Δράμαλη.

Καθ' ἣν ἐποχὴν, λέγει, «οἱ πολιτικοὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν
Ἐπίδαυρον καὶ ἀρχίνησαν νὰ κάμουν τοὺς νόμους καὶ οἱ
στρατιωτικοὶ ἐπήγαμεν εἰς τὴν Κόρινθον». Ἡ δὲ ἐκεῖ πα-
ρουσία τοῦ Κολοκοτρώνη συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν πτώ-
σιν τοῦ φρουρίου ἐκείνου. Εἰς τὴν Βιτίναν, λέγει, «ἔλαβα
τὰς διαταγὰς τῆς κυβερνήσεως ὅπου ἐπρωτοσυστήθηκεν εἰς
τὴν Ἑλλάδα, ἔλαβα τὸ δίπλωμα τοῦ στρατηγοῦ· εἰς τὴν
πρώτην Μαρτίου ἔφθασαν εἰς Πάτρας». Τὰς μὲν ἐκεῖ μάχας
καὶ ἀψιμαχίας τοῦ Κολοκοτρώνη, καίτοι ἐνίας σπουδαίας,
παρατρέχομεν διότι οὐδὲν ἐπήνεγκον ἀποτέλεσμα, καθ' ἣν
δὲ ἐποχὴν ἠσχολεῖτο εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ φρουρίου Πα-
τρῶν, διετάχθη ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως, νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς

τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα· ἀλλ' ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεκρίθη. Δὲν ἤμπορῶ νὰ ἀφήσω 12,000 Τούρκους εἰς τὴν Πάτρα καὶ νὰ ὑπάγω μπροστά. Πρέπει πρῶτον νὰ σβύσωμε τὴν φωτιάν, ὅπου εἶναι μέσα, καὶ ἔπειτα νὰ ὑπάγω εἰς βοήθειαν τοῦ γειτόνου». Τοῦτο ἐπέφερε δυσαρέσκειάν τινα καὶ σμικροῦ ἐδέησε νὰ φέρῃ σπουδαίας περιπλοκάς· ἀλλ' ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ σύνεσις τοῦ τε Κολοκοτρώνη καὶ τοῦ Μαυροκορδάτου καὶ ἰδίως ἡ προφορικὴ αὐτῶν ἐξήγησις του ἐν Κορίνθῳ προέλαβε πᾶν ἀπευκαίτον. Αὐτόθι ὁ Κολοκοτρώνης ἐγένετο ἀδελφοποιτὸς μετὰ τοῦ Μάρκου Βότσαρη, τοῦ Παναγιώτου Γιατράκου, τοῦ Ἀλεξάκη Βλαχοπούλου, καὶ τοῦ Γεωργίου Σισίνη. Ἐκστρατεύσαντος δὲ τοῦ Μάρκου Μπότσαρη μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ἐπανήλθε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης εἰς Πάτρας καὶ ἔπεμψεν εἰς ἐπικουρίαν τὸν ἄξιον αὐτοῦ υἱὸν Γενναῖον μὲ διακοσίους ἐκλεκτούς.

Ἐν Πάτραις, καὶ τοὶ καὶ ἄλλων πολλῶν Πελοποννησίων ἐκστρατευσάντων εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα, ὁ Κολοκοτρώνης ὁμοῦ δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ συγκεντρώσῃ 6,000· ἡσχολήθη εἰς τὴν συλλογὴν τῆς σταφίδος· συνέλεξε τὸ δέκατον αὐτῶν ὡς ἐθνικὸν δικαίωμα· καὶ ἔπραττε πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ καταστενοχωρῇ τοὺς Τούρκους. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτου γίνεται ἡ εἰσβολὴ τοῦ Δράμαλη καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἔπραξαν τότε ὅσα ἐν ἄλλοις βίοις ἀφηγήθημεν καὶ ἀφηγηθησόμεθα. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἀπῆλθεν εἰς Τρίπολιν· ἐνίσχυσε τὴν ἐκεῖ ὑφισταμένην εἰσέτι γερουσίαν καὶ τὸ φρόνημα πάντων τῶν ἀποθαρρυνθέντων, ἐξέπεμψε πανταχοῦ ταχυδρόμους, διατάσων νὰ σπεύσωσιν ἅπαντες εἰς συνάντησίν του πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ ἐχθροῦ.

Ὁ μὲν Δράμαλης, εἰσβαλὼν ὡς χεῖμαρρος εἰς τὰ Ἀργολικὰ πεδία, εἶχε συγκοινωνήσῃ ἤδη μετὰ τῶν ἐν Ναυπλίῳ· ἡ δὲ κυβέρνησις εἶχε καταφύγει εἰς τὰ πλοῖα, καὶ φῆμαι ἀπειραὶ διεδίδοντο ὅτι ὅσον οὐπω ὁ διὰ ξηρᾶς ἐχθρὸς θέλει συγκοινωνήσῃ μετὰ τοῦ ἐκπληκτικοῦ διὰ θαλάσσης

στόλου· θέλει σιτίσει τὰ φρούρια καὶ ὑποτάξει τὰ πάντα. Ὀλίγοι ἔμειναν τόσον ἀπτόητοι τότε, ἔσον ὁ Κολοκοτρώνης ἐπεμφέ τινας νὰ καταλάβωσι τὸ φρούριον τοῦ Ἄργους· ἐπεμφεν ἄλλους νὰ πυρπολήσωσι τὸ πᾶν ἐν τῇ πεδιάδι, ἔπεμφε τὸν υἱὸν τοῦ Πάνου νὰ πιάσῃ τοὺς Μύλους καὶ νὰ εἰδοποιήσῃ τὰ καράβια τῆς πενθερᾶς τοῦ Μπουμπουλίνου νὰ πλησιάσουν κοντά. Ὅτε δὲ ἐκατέβηκαν οἱ Τούρκοι καὶ ἐπήγαν καὶ ἐπολιορκήσαν τὸ παλαιόκαστρον Ἄργους, «πηγαίναντες λέγει εἰς τοὺς Μύλους τοὺς Ἀφεντικούς, εὔρα ὄλους τοὺς στρατιώτας λυπημένους ἀπὸ τὸν πόλεμον τῆς ἄλλης ἡμέρας».

Τότε ἰδὼν ὅτι συνήχθησαν μὲν ἱκανοὶ Ἕλληνες, ἀλλὰ δὲν ἠδύναντο νὰ κωλύσωσι τὴν εἰσβολὴν τῶν Τούρκων εἰς τὴν Τρίπολιν, διέταξεν, ἵνα πάσας μὲν τὰς ἐπικαίρους θέσεις πρὸς ἐπάνοδον τοῦ ἐχθροῦ εἰς Κόρινθον, νὰ καταλάβωσιν οἱ Ἕλληνες· πάντα δὲ τοὺς περὶ αὐτὸν στρατιώτας νὰ ἀνάψῃ ἕκαστος τὴν νύκτα ἀνὰ εἴκοσι πυρὰ εἰς τὰς πρὸς τὴν Τρίπολιν ἀγούσας θέσεις· πάσας δὲ τὰς ἐπαρχίας, νὰ κτυπήσωσι τὸν ἐχθρὸν εἰς ἣν θέσιν ἕκαστη κατεῖχε. Βλέποντες δὲ οἱ Τούρκοι τόσαις φωτιαῖς ὀλόγυρα, καὶ φοβηθέντες ἀπετρέπησαν νὰ περάσωσιν εἰς Τριπολιτζᾶν· στερούμενοι δὲ τροφῶν ἀπεφάσισαν ἐν συμβουλίῳ νὰ ἐπανακάμψωσιν εἰς τὴν Κόρινθον. Προῖδὼν τοῦτο ὁ Κολοκοτρώνης, κατέλαβε τὸ Δερβενάκι καὶ ἀπάσας τὰς λοιπὰς θέσεις, καὶ ἐπήνεγκε διὰ στρατηγημάτων μᾶλλον ἢ διὰ μαχῶν τὴν παντελῆ ἐκείνην καταστροφὴν τριάκοντα χιλιάδων μαχητῶν Τούρκων· ὁ μὴ ἰδὼν τὰς θέσεις ταύτας εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀντιληφθῇ οὔτε τὸν φόβον ὃν ἐνέπνευσαν τοῖς Τούρκοις τὰ κατὰ διαταγὴν τοῦ Κολοκοτρώνη ἀναφθέντα πολλὰ τὴν νύκτα πυρὰ, οὔτε τὴν στρατηγηματικὴν εὐφυΐαν ἣν ἀνέπτυξεν οὗτος εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν θέσεων, ἐν αἷς ἐτοποθέτησεν οὓς διέθετεν ὀλίγους, δυνηθέντας οὕτω νὰ καταστρέψωσι πολυάριθμον ἐχθρὸν. Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν πολλῶν καταστραφέντων Τούρ-

κων μέρος δὲ περισωθέντων διήλθεν εἰς Κόρινθον· μέρος δὲ καὶ ἰδίως οἱ Πασάδες καὶ τὸ στρατιωτικὸν ταμείον ἐπανεκάμψαν εἰς τὸ Ἀργολικὸν πεδῖον, ἵνα εἰσέλθωσιν εἰς Ναύπλιον. Μαθὼν δὲ ὁ Κολοκοτρώνης ὅτι δὲν ἐγένοντο δεκτοί, κατέλαβε πρὸς τὰς λοιπὰς θέσεις καὶ τὸ Ἄγιονόρι, καὶ ἐκεῖ τῷ ὄντι ἐπέφερε τὴν τελείαν καταστροφὴν τοῦ ἐχθροῦ· μόλις ὁ Δράμαλης διεσώθη μετ' ὀλίγων. Ἐν ταῖς μάχαις ταύταις ἠρίστευσαν μὲν πολλοὶ ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Κολοκοτρωναίων, ἐφονεύθησαν δὲ καὶ δύο ἀνεψιοὶ τοῦ Θεοδώρου. Δι' ὁμοίων στρατηγημάτων κατεστρατηγήσατο ἔπειτα καὶ τοὺς ἐν Κορίνθῳ περισωθέντας Τούρκους, ἀπέκλεισε πᾶσαν συκοινωνίαν καὶ τῶν ἐν Ναυπλίῳ, καὶ ἐπέσπευεν τὴν πτώσιν τῶν ἐν αὐτῷ φρουρίων, ἅτινα ἐθεωροῦντο τότε ἀπόρθητα.

Ἐπὶ μὲν τῆς διὰ τεχνάσματος ἀλώσεως τοῦ Παλαμηδίου ὁ Κολοκοτρώνης ἔλλειπεν εἰς Δερβενάκια· εἰδοποιηθεὶς δὲ ἔσπευσε καὶ ἔγραψεν ἀμέσως τὴν ἐξῆς ἐπιστολήν.

« Ἀπὸ μέρος τοῦ Ἀρχιστρατήγου τῆς Πελοποννήσου
» Θ. Κολοκοτρώνη καὶ λοιπῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Πελοποννήσου
» πρὸς ἅπαντας τοὺς Ὀθωμανούς, τοὺς εὐρισκομένους
» ἐντὸς τοῦ φρουρίου καὶ τῆς πόλεως Ναυπλίου. Σᾶς προσφέρομεν
» τὸν χαιρετισμὸν μας. Ἴδού ὁ Θεὸς τοῦ παντὸς μᾶς
» ἔδωκε τὸ Παλαμίδι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν μας, καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν
» εἰς τρεῖς ὥρας νὰ μᾶς παραδώσητε τὸ φρούριον καὶ τὸ Ἴτς Καλέ·
» τοῦναντίον θέλετε γίνεαι ἀνάλωμα τοῦ πυρὸς τῶν κανονίων,
» καὶ δὲν τὸ ἐπιθυμοῦμεν. »

1822 Νοεμβρίου 30. 2 ὥραι τῆς ἡμέρας ἐν Παμαμηδίῳ.

Θ. ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ καὶ λοιποί.

Μετὰ τὰς ἀναγκαίας διαπραγματεύσεις ὁ Κολοκοτρώνης ἐξασφάλισας τὴν ὅσον ἦτο δυνατὸν τότε τήρησιν τῆς συνθήκης, εἰσῆλθεν ὡς ἐν θριάμβῳ εἰς τὰ Ναυπλιακὰ φρούρια. Σμικρόν τι βραδύτερον συνῆλθεν ἡ ἐν Ἀστρείῳ δευτέρα Ἐθνοσυνέλευσις, καθ' ἣν δυστυχῶς ἅπαντες σχεδὸν οἱ σώ-

σαντες ἄχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὴν πατρίδα καὶ δοξάσαντες τὰ ὄπλα αὐτῆς, παρηγκωνίσθησαν. Ὁ δὲ Κολοκοτρώνης ἔδωκε πολλὴν πίστιν ταῖς ἀξιώσεσι τοῦ Νέγρη «ἐπήμα, λέγει, τὸν Νέγρη ἐβγαίνομεν εἰς τὴν Σελίμναν νὰ κάνωμεν νόμους, ὁ σκοπὸς μας ἦτο νὰ γνωρίζωμεν κυβερνήσιν».

Τὰ δὲ ἄσκοπα μέτρα τῆς κυβερνήσεως, καὶ αἱ ραδιουργίαι τινῶν ἡμιμαθῶν παρὰ τοῖς στρατιωτικοῖς, προῦκάλεσαν δυστυχῶς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον καθ' ὃν ὁ Κολοκοτρώνης ἀπώλεσε πολῦτιμον υἱόν, τὸν Πάνον, φονευθέντα εἰς ἀλληλομαχίαν. Κατεδιώχθη δὲ καὶ αὐτὸς οὗτος προσοπικῶς, καὶ προσκληθεὶς ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως εἰς Ναύπλιον, συνελήφθη καὶ ἐπέμφθη εἰς Ὑδραν ὑπὸ κράτησιν «ἐκαθήσαμεν ἐκεῖ, λέγει, 4 μῆνας».

Μετὰ τὴν εἰσβολὴν τῷ Ἰβραΐμ εἰς Πελοπόννησον, καὶ μάλιστα μετὰ πολλὰς ἡττας τῶν Ἑλλήνων, μίᾳ ἠκούετο ὑπὸ πάντων φωνή, νὰ ἀπολυθῶσιν οἱ ἐν Ὑδρᾷ. Τοῦτου γενομένου καὶ γενικῆς ἀμνηστείας δοθείσης ὁ Κολοκοτρώνης προέτεινε νὰ ἐνισχυθῶσιν ὅσον ἔνεστι πλειότερον τὰ παράλια φρούρια Κορώνης καὶ Μεθώνης· νὰ ἐπισπευσθῇ ἡ πτώσις τῶν Πατρῶν καὶ νὰ κατεδαφισθῶσι τὰ τεῖχη τῆς Τριπόλεως, ἕνα μῆ, καταληφθέντα ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ, κατασταθῶσιν ἀπόρθητα καὶ κέντρον τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ. Τῶν μὲν συνετῶν τούτων μέτρων ἡ σκέψις καὶ ἀπόφασις τῆς κυβερνήσεως ἀνεβλήθη δυστυχῶς ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐκώλυσε τὸν Κολοκοτρώνην νὰ συγκεντρώσῃ 8,000 στρατεύματα «ἐλθόντα, λέγει, εἰς συνάντησίν μου».

Ἐλθούσης τῆς εἰδήσεως τῆς ἀπωλείας τοῦ Παπαφλέσσα καὶ τῆς πυρπολήσεως τῶν Καλαμῶν «ἐγώ, λέγει, ἔπιασα τὰ Δερβένια, ἐπέρασα καὶ ἀπὸ τὸ Λεοντάρι, ἔφτιασα φούρνους διὰ νὰ κουβαλοῦν τροφὰς εἰς τὸ Δερβένι, ἔφτιασα ταμποῦρι δυνατόν, εἶχα καὶ κατασκόπους, ἐνίκησα εἰς τὰ Σαμπάζικα νὰ μαζέψω τὰ χωριά διὰ νὰ πιάσω τὰς θέσεις· ἐξημέρωσα εἰς Ἄκοβαν, δὲν ἔφθασαν τρεῖς ὥραις τῆς ἡμέρας καὶ μὲ τοὺς

ὁδηγούς τοὺς Τούρκους ὁ ἐχθρὸς ἐπίασε τὸ βουνὸ πρὶν πάμε ἡμεῖς στρατεύματα».

Πρέπει νὰ ἐπισκεφθῇ τις τὰς θέσεις ταύτας, νὰ ἦναι καὶ κάτοχος στρατιωτικῶν γνώσεων, ἵνα θαυμάσῃ τὴν ἔμφυτον στρατιωτικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Κολοκοτρώνη, τοῦ πάντα προῖδόντος, ἵνα ματαιώσῃ τὰ σχέδια τοῦ ἐχθροῦ· «ἀλλ' ὁ κόσμος, λέγει, ὅπου ἦτον εἰς τὸ χωριό, σὰν εἶδε τὸν ἐχθρὸν καὶ ἐκαβάλιξε τὸ βουνόν, ἐτσάκισαν καὶ ἔφυγαν ἀπ' ἔμπροσθέν μου, ρίχνω μίᾳ παταριά ντουφέκια, οἱ Τοῦρκοι ἐφοβήθησαν καὶ ἐγλύτωσεν ἐκεῖνος ὁ λαός».

Μετὰ ταῦτα ἐπολέμησεν ὁ Κολοκοτρώνης τρεῖς ἡμερονύκτια κατὰ τὰ περίξ τῆς Τριπολιτζᾶς καὶ πρὸς διάσωσιν αὐτῆς· ἀπελπισθεὶς δὲ τούτου, ἔμπεμψε τὸν Τσώκρη νὰ τὴν καύσῃ, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε. Βραδύτερον «σὰν ἐμάθαμεν διὲ ὁ Ἰβραΐμης ἐκατέβαινε εἰς τὸ Ἄργος, τοῦ ἐκάμαμεν ἓνα στρατήγημα, νὰ ἔβγουν ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτζᾶν, νὰ τοὺς πολεμήσωμεν καὶ πηδήσωμεν μέσα».

Ἄλλ' ἀποτυχόντος τοῦ στρατηγήματος τούτου καὶ τραπέντος τοῦ Ἰβραΐμη διὰ τῶν μύλων τοῦ Ναυπλίου εἰς Ἄργος, ὁ Κολοκοτρώνης «ἔγραψα, λέγει εἰς τὴν κυβέρνησιν νὰ μοῦ βγάλουν τζιχπανέδες καὶ ψωμί εἰς τοὺς Μύλους τοὺς ἀφεντικούς· ἡμεῖς ἐπολεμήσαμεν ἐκεῖ, ἀλλὰ εἰς ὄλα τὰ μέρη, καὶ εἰς ὄλας τὰς ἐπαρχίας ἐκτυποῦντο οἱ Τοῦρκοι, καὶ δὲν ἔλειπε ἡμέρα ὅπου νὰ μὴν σκοτώνονται Τοῦρκοι· γράφω ἐγὼ ὁμῶς ἐδῶ ὄσας μάχας ἤμουν παρῶν καὶ ὁδηγοῦσα ἐγὼ· αὐτὸς ἦτον ὁ μόνος τρόπος νὰ κτυποῦν τοὺς Τούρκους, ἐπειδὴ διὰ νὰ συστήσω γενικὸν στρατόπεδον δὲν ἤμποροῦσα, α'. διότι δὲν εἶχα ζωτροφίας, β'. πολεμοφόδια καὶ γ'. διότι ἦτον τὸ μόνον ἀδύνατον νὰ νικήσωμεν τοὺς Τούρκους με παρατεταγμένην μάχην διὰ τὸ πολυἀριθμὸν τοῦ ἐχθροῦ· ἀλλὰ εἶχα δώσει ὁδηγίας νὰ κτυποῦν πάντοτε τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ ἔμπρὸς, ἀπὸ πίσω, ἀπὸ τὰ πλευρά, τὴν νύκτα νὰ τοὺς πέφτουν εἰς τὸ ὄρδι, νὰ καλοῦν οἱ ἰδικοὶ μας τὰς ζωτροφίας,

δταν δὲν ἤμποροῦσαν νὰ τὰς πάρουν διὰ νὰ μὴ ταῖς ἀφή-
σουν εἰς τοὺς Τούρκους· καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον ἐχαλ-
γῶντο πολλοὶ Τούρκοι, χωρὶς νὰ χάσωμεν Ἑλληνας. Πολλοὶ
ἐφώναζον τότε, καὶ ἡ ἰδία ἡ κυβέρνησις μὲ ἔγραφε νὰ στήσω
γενικὸν στρατόπεδον καὶ νὰ κάμω ἓνα γενικὸν πόλεμον· αὐ-
τοὶ ὁμως δὲν ἤξυεραν τὴν κατάστασίν μου· διότι οἱ Τούρκοι
εἶχαν πιάσει τὸ κέντρον καὶ δὲν μᾶς ἄφηκαν ποτὲ νὰ συγ-
κεντρωθῶμεν 10 καὶ 15 χιλιάδες νὰ ἀντιπαραταχθῶμεν εἰς
τὸν ἐχθρὸν· κάθε ἐπαρχία ἐφρόντιζε διὰ τὴν ὑπεράσπισίν
της· ἔπειτα ὁ τόπος εἶχεν ἐρημωθῆ, ὁ πόλεμος δὲν ἄφινε
νὰ καλλιεργῆται, ψωμὶ δὲν εὐρίσκामεν, ἡ κυβέρνησις ἦτο
μόνον διὰ τὸ ὄνομα· διότι δὲν εἶχε καὶ ἐκείνη καὶ δὲν μᾶς
ἔστελνε, μόνον μὲ ἀστάχια, ψάνι καὶ μὲ κρέας ἐζοῦσαμεν 20
καὶ 30 ἡμέρας, καὶ ἂν ἐκάμναμεν καὶ ἓνα γενικὸν πόλεμον
καὶ ἐχάνοντο 4 ἢ 5 χιλιάδες, ἦτον ἀδύνατον νὰ μεταμα-
ζεύσω στρατεύμα· ἐνῶ ἂν ἐχάνοντο δέκα καὶ δεκαπέντε
χιλιάδες πακηαραπάδες, ἔφερνεν ἄλλους ὁ Ἱμπραῖμης· εἰς
αὐτὴν τὴν περίστασιν οἱ τσοπάνιδες μᾶς ἐβοήθησαν πολὺ,
διότι ὄλο μὲ τὰ ζωντανὰ τοῦ κόσμου ἐβαστιέτο τὸ στρατό-
πεδο· εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀκροβολιστικοὺς πολέμους ὄλοι εὐδο-
κίμησαν, ὄλοι πλὴν κατ' ἐξοχὴν ὁ Ἄντωνάκης Κολοκοστρώ-
νης, ὁ Καρέλας ἀπὸ τὸ Ἀρκουδόρρευμα, ὁ Παπαῖ Δημήτρης
ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι ἐσχότωναν πότε 20, 30, 40, 50, εἰς
ὄλαις ταῖς ἐπαρχίαις ἀπαντοῦσαν ἐναντιότητα· οἱ Ἀρκαδι-
νοὶ καὶ οἱ Κοντοβουνήσιοι καὶ ὄλοι οἱ Μεσσήνιοι, ἐπήγαιναν
εἰς τὰ Μεθωκόρωνα καὶ ἐκτυποῦσαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς
ἐσχότωναν καὶ τοὺς ἔπερναν πότε 20, πότε 30 40 μουλά-
ρια, καὶ ἔτζι ἐζοῦσαν· διότι μισθὸν οἱ Πελοποννήσιοι δὲν
ἐπῆραν παρὰ ἀπὸ τὰ Τούρκικα λάφυρα ἐζοῦσαν· οἱ κάτοι-
κοι τῶν ἐπαρχιῶν ἐπήγαιναν εἰς ἓνα βουνὸ ἐρχότανε οἱ
Τούρκοι, ἔφευγαν καὶ ἐπήγαιναν εἰς ἄλλο βουνό, ὄλα αὐτὰ
ἐγένοντο εἰς τὸ 1826.

«Ἐπειδὴ τοῦ ἐχάλασα τοὺς μύλους τοῦ Ἱμπραῖμ δὲν

είχε πλέον πῶς νὰ ἔχη ζωοτροφίας· ἀνοίξε δρόμον ἀπὸ τὰ Μεθωκόρωνα ἕως τὴν Τριπολιτσᾶ, καὶ ἀπὸ τὴν Μεσσηνίαν ἔστειλε φορτηγὰ μὲ ζωοτροφίας, ἔπιασε καὶ τὸ Ἴσαρι καὶ ἔκαμε στρατόπεδον· ἀφοῦ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐφοδίασε κάμποσον καιρὸν τὴν Τριπολιτσᾶ καὶ ἄφηκε καὶ 5,000 φρουρά, αὐτὸς ἐσυνάχθηκε εἰς τὰ Μεσσηνιακὰ φρούρια. Ἀφοῦ ἔμαθα ἀπὸ ζωντανοὺς ἀράπηδες ποῦ ἔπιασαν οἱ Ἕλληνες, ὅτι ὁ Ἰμβραϊμης ἐτοιμάζεται διὰ νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν Γαστούνην καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἔγραψα εἰς τὴν κυβέρνησιν καὶ τοὺς ἔδιδα γνώμην μὲ δύο γράμματά μου, ὅτι νὰ μοῦ δώσουν τὴν ἄδειαν νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Γαστούνην ἢ ἄλλον νὰ στέλλουν διὰ νὰ σηκώσουν δλαὶς ταῖς ζωοτροφίαις ὅπου εὐρίσκοντο εἰς τὴν Γαστούνην καὶ νὰ τὰς ἐμβάσουν εἰς τὸ Μεσολόγγι καὶ ἂν ἤθελαν μὲ ἀκούσῃ ὁ Θεὸς ἠξέυρει πῶς ἤθελε γυρῶσιν τὰ πράγματα, διότι τὸ Μεσολόγγι δὲν ἤθελε πέσει ἔχον ζωοτροφίας· εἶχαν καιρὸν 20 ἡμέρας, τοὺς ἔδωσαν τὴν εἰδήσιν προτῆτερας· ὁ Ἰβραϊμης ἐφοδίασε τὰ φρούρια μὲ στρατεύματα καὶ ζωοτροφίας, καὶ ἐκίνησε διὰ τὴν Γαστούνην· οἱ Γαστουναῖοι, ἄλλοι ἐπῆραν τὰ βουνά, καὶ ἄλλοι ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Χλομοῦτσι· ἀπὸ ταῖς ζωοτροφίαις ἄλλαις ἐβασταξε καὶ ἄλλαις ἐπῆρε ὁ Ἰβραϊμης εἰς τὸ Μεσολόγγι».

Τραπέντος ἐξ Ἄργους τοῦ Ἰβραϊμη καὶ αὐθις πρὸς τὴν Τρίπολιν, ἐτράπη κατὰ πόδας αὐτοῦ καὶ ὁ Κολοκοτρώνης. Διέταξε τὸν υἱὸν τοῦ Γενναῖου νὰ πιάσῃ τὰ Τρίκορφα, πρὶν προφθάσῃ νὰ ὀχυρωθῇ οὗτος αὐτόσε· ἐπετέθη καὶ διὰ κανονίων ὁ Ἰβραϊμης. «Ὁ Γενναῖος, λέγει ὁ Κολοκοτρώνης ἐβγήκε δύο φοράς ἀπὸ τὸ ταμποῦρι διὰ νὰ τοὺς πάρῃ τὰ κανόνια, εὗρισκε πολλὴν δύναμιν καὶ ἐγύρισε ὀπίσω· τὰ στρατεύματα τοῦ Ἰβραϊμη ἦσαν ἕως 2000». Μὴ δυνηθέντος νὰ ἀνθέξῃ τοῦ Γενναίου, ὁ Ἰβραϊμης ἐξαπλώθηκεν εἰς τοὺς κάμπους καὶ ἐθέρισε τὰ γεννήματα καὶ ἔμβασεν εἰς Τριπολιτσᾶν· μετ' οὐ πολὺ διελύθη τὸ ὑπὸ τὸν Κολοκοτρώνην στράτευμα δι' ἔλλειψιν τῶν ἀναγκαίων «ἔμεινα, λέγει, μὲ

30 ανθρώπους και έπέρασα κατά τὸ Φανάρι, ἀπὸ ἐκεῖ ἔστειλα διαταγὰς και εἰς τρεῖς ἡμέρας ἐμαζώχθησαν 21 00, ἀφήκα αὐτοὺς εἰς τὰς Καρυάς, ἐπῆγα ἐγὼ εἰς τὰ Βέρβена διὰ νὰ ἐμποδίσω νὰ διαλυθοῦν οἱ 5000 συνηγμένοι ἐκεῖ· μόλις εἶδον τοὺς Τούρκους ἐτσάκισαν».

Κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον ὁ Κολοκοτρώνης οὐδέποτε συνῆπτεν ἐκ τοῦ συστάδην μάχας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλ' οὐδεμίαν κίνησιν αὐτοῦ ἄφινεν ἀνενόχλητον, και ἀείποτε φονεῶν ὄσους πλειστους, ἀρπάζων τὰς τροφὰς και τὰ πολεμοφόδια αὐτοῦ, και προστατεύων ὄσον ἐδύνατο τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἀπεσόβησε τὴν ὑποταγὴν αὐτοῦ και τὴν κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου ὑπὸ τοῦ Ἰβραΐμη, διαθέτοντος τότε και στρατὸν τακτικὸν πολυάριθμον και συσκευὴν τοῦ πολέμου ἄπειρον, και πολλὰ ἑκατομμύρια χρημάτων εἰς διαφθοράν. Αἰτηθείσης τότε τῆς μεσιτείας τῆς Ἀγγλίας, ὑπέγραψε προθύμως και ὁ κατακριθεὶς ἀείποτε ὡς Ρωσσολάτρης Κολοκοτρώνης· ἀλλ' οὗτος κύριον ἔργον εἶχε τότε τὴν διάσωσιν τῆς πατρίδος· «ἔκαμα διαταγὰς, λέγει, Μιστρᾶ, Μονεμβασία, Ἅγιο Πέτρο, και ἐσύναξα δέκα χιλιάδας, ἤλθον και ἔπιασα τὰ Βέρβена, και ἡ γερόντισα ἡ μάνα μου ἤλθεν εἰς τὸ Γεωργίτσι και ἐπέρασεν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ Μιστρᾶ διὰ νὰ περάσῃ στ' Ἀνάπλι· τὸ στράτευμα εἶδε μπεχοῦτι εἰς τῆς Τριπολιτσᾶς τὸν κάμπο και ἐσχόρπισε· τότε στέλνω και μαζεύω ἄλλα στρατεύματα ἔως τέσσαρας χιλιάδας· ἐκεῖ μου ἤλθεν εἶδησις, ὅτι ὁ Ἰβραΐμης πάγει στὸ Μιστρᾶ. Ἐμβῆκα εἰς ἓνα καΐκι και ἐπῆγα εἰς τὸ Λεωνίδι νὰ συνάξω και ἄλλα στρατεύματα· ἐμβῆκα ἐμπρός· ὁ Ἰβραΐμης ἐπῆγεν ἔως ἔξω εἰς τὸν Μιστρᾶ καιόντας· ἐπολέμησε μετὸν Γενναῖον και Ἰωάννην Νοναράν· ἄφησα τὸν Γενναῖον, τὸν Λόντον και τὸν Κανέλλον εἰς τὰ Βέρβена και τοὺς εἶπα, ὅτι εἰς τόσαις ἡμέραις θὰ ἰδῆτε φωτιαῖς· νὰ ἔχετε βάρδιας και ὄσαις φωτιαῖς ἰδῆτε, μετὸς τόσαις χιλιάδες εἶμαι και κάμετε και σεῖς φωτιαῖς διὰ νὰ καταλάβωμεν ὅτι ταῖς

εἶδατε». Ἐκτοτε λοιπὸν ὁ Κολοκοτρώνης εἶχεν εἰς πλήρη ἐνέργειαν τὴν χρῆσιν τοῦ τηλεγράφου διὰ νυκτερινῶν πυρῶν.

Μὴ συνάμενος δὲ νὰ ἐξώσῃ τὸν Ἰβραΐμην ἐκ Τριπόλεως, ἔκαυσε τοὺς πέριξ αὐτῆς μύλους καὶ κατὰ διαφόρους πρὸς τοῦτο μάχας ἔβλαπτε τὸν ἐχθρὸν χωρὶς νὰ βλάβηται ἐπὶ τέλος ἠνάγκασαν αὐτὸν ἢ τε ἀποτυχία καὶ αἱ διαταγαὶ τοῦ Σουλτάνου νὰ ἐκστρατεύσῃ εἰς τὴν στερεάν Ἑλλάδα.

Ἐπασχολουμένου δὲ τούτου ἐν Μεσολογγίῳ ὁ Κολοκοτρώνης οὐδενὸς ἐφείσθη, ἵνα ἀλώσῃ τὴν Τρίπολιν ἢ τὰς Πάτρας ἢ ἄλλο τι, ὑπὸ τῶν Τουρκικῶν στρατευμάτων κατεχόμενον φρούριον, ἀλλ' ἀπέτυχε διότι οὔτε πολιορκητικὰ μέσα εἶχεν, οὔτε τροφάς. Ἐνίοτε ἐστερεῖτο καὶ πολεμοφοδίων ἠρκέσθη λοιπὸν εἰς ἀπλὴν ἄμυναν καὶ προστασίαν τοῦ λαοῦ· ἢ δὲ κυβέρνησις δυστυχῶς ἠσχολεῖτο καὶ τότε εἰς τὴν ἀποκήρυξιν τοῦ Ὑψηλάντου καὶ εἰς ἄλλα ματαιόσχολα· εἶχε δὲ ἐμπιστευθῆ καὶ τὴν φρούρησιν τῶν Ναυπλιακῶν φρουρῶν εἰς δύο στερεολλαδίτας, τὸν Γρίβαν καὶ Φωτομάραν. Κατέτριψε δὲ ἱκανὸν χρόνον ὁ Κολοκοτρώνης ἕνεκα Πελοποννησιακῆς φιλοτιμίας νὰ καταλάβῃ τὰ φρούρια ταῦτα, ἀλλ' ὅτε ἔμαθε τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου, τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ Ἰβραΐμη εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν ἐρήμωσιν αὐτῆς ὑπὸ τῶν τακτικῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, ἔασας χαίρειν τὰς ἐπαρχιακὰς μικροφιλοτιμίας, ἔστρεψε σύμπασαν τὴν προσοχὴν του κατὰ τοῦ ἐχθροῦ· ἐπειδὴ δὲ τότε ἐν τῶν ἰσχυροτέρων ὄπλων αὐτοῦ ἦτο ἢ διὰ τῶν προσκυνητοχαρτίων διαφθορά, ὁ Κολοκοτρώνης μετῆλθε καὶ ὠμότητας, ἵνα ἀποσοβῆσῃ τὸν κίνδυνον τοῦτον· τὸν δὲ ἐχθρὸν οὐδ' ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἄφησεν ἀνενόχλητον.

Ὅτε δὲ ἐξελέγη ὁ μὲν Τσιούρς ἀρχιστράτηγος, ὁ δὲ Κόχραν ἀρχινάυαρχος, καὶ ὁ Καποδίστριας Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος «δόξα τῷ Θεῷ, ἀνεβόησεν· οἱ ἄνδρες οὐ-

τοι θὰ εἰσάξωσι πειθαρχίαν τινὰ καὶ τάξιν ἵνα σώσωμεν τὴν πατρίδα.

Καὶ τοῦ μὲν κυβερνήτου, ὡς γνωστόν, ὁ Κολοκοτρώνης ἐγένετο ἡ δεξιὰ χεὶρ· ἀμφότεροι οἱ ἄνδρες οὗτοι κατεσυκοφαντήθησαν ὡς ρωσίζοντες καὶ θέλοντες νὰ πωλήσωσι τὴν πατρίδα εἰς τοὺς Ρώσους· καὶ κατὰ πόσον μὲν εἶχεν ὑπόστασιν ἡ συκοφαντία αὕτη θὰ ἀφηγηθῶμεν ἐν τῷ βίῳ τοῦ Καπρῶδιστρίου· ἐνταῦθα δὲ ἀρκοῦμεθα νὰ εἴπωμεν· ὅτι εὐτυχῶς οὐδεὶς τῶν κατασυκοφαντηθέντων τότε μεγάλων πατριωτῶν ἐξυπηρέτει ξένα συμφέροντα, ἀλλ' οἱ μὲν, χάριν τῆς πατρίδος τῶν, ἐνόμιζον συμφεροτέραν τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ρωσσοικῆς· οἱ δὲ, τὴν τῆς Ἀγγλικῆς καὶ ἕτεροι τὴν τῆς Γαλλικῆς πολιτικῆς ἐν Ἑλλάδι· τούτου δὲ ἕνεκα ἐλάμβανον τὰς ἐμπνεύσεις τῶν οἱ μὲν ἐκ ταύτης, οἱ δὲ ἐξ ἐκείνης τῶν δυνάμεων, ἐπειδὴ δὲ αὐταὶ οὐδέποτε δυστυχῶς συνεφώνησαν καὶ συνειργάσθησαν εἰλικρινῶς ὑπὲρ τῆς ἀτυχοῦς Ἑλλάδος, διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἕλληνες ἀντεγκαλῶντο ἀμοιβαίως καὶ ἀντεσυκοφαντοῦτο πάντῃ ἀδίκως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου ὁ Κολοκοτρώνης ὑπεστήριζεν ὅσον ἠδυνήθη τὸ Ρωσσοικὸν λεγόμενον κόμμα, πάντοτε ὁμῶς ἐν πεποιθῆσει, ὅτι ἐξυπηρετεῖ οὕτω τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος του. Εἰς δὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Ὄθωνος, οὐχὶ μόνον τὸ ἐλάχιστον τεκμήριον δυσαρρεσκείαν δὲν ἔδειξεν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἠὲ χαριστήθη μεγάλως· ἤθελε μάλιστα νὰ πέμψῃ καὶ τὸν υἱὸν του τὸν Γενναῖον νὰ τῷ προσφέρῃ τὸ στέμμα· ἀλλ' ἀντὶ τούτου ἐπέμφθη κατὰ σύστασιν του ὁ ἀνεπιός του Κολιόπουλος ἢ Πλαπούτας, ὃν ἐφ' ἅπαντος τοῦ ἀγῶνος εἶχε δεξιάν του χεῖρα καὶ ἡγάπα ὡς ἄλλον υἱὸν του.

Μάλιστα ὁμῶς ἀφίχθη ἡ ἀντιβασιλεία, ἅπαντες μὲν τοὺς λοιποὺς ὀπληρχηγοὺς τοὺς διὰ τῶν αἱμάτων τῶν καὶ διὰ τῶν ἐνδόξων ἀγῶνων τῶν σώσαντες τὴν πατρίδα ἐπάναγκες ἐνόμισε νὰ ἐκφοβίσῃ διὰ φυλακίσεως, ἵνα καταστήσῃ πειθηνεῖ-

ους εἰς τὰ οὔτε φρόνημα, οὔτε συμφέροντα τῷ Ἑθνείᾳ σχέδια αὐτῆς. Τοὺς δὲ Κολοκοτρώνην καὶ Πλαπούταν, γινώσκουσα φαίνεται, ὅτι δὲν εἶναι ἰκανὴ μόνη ἢ ἐκφόβησις, ἀπεφάσισε καὶ νὰ ἐξαλείψῃ ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς. Συνέλαβε λοιπὸν καὶ τούτους καὶ ἐφυλάκισεν ἐν αὐστηροτάτῳ περιορισμῷ ὡσπερ καὶ τοὺς ἄλλους. Διαρκούσης δὲ τῆς καθειρξέως τῶν πάντων, ἐξήφανε διὰ τινος Βαυαροῦ καθηγητοῦ Φράνς συκοφαντίαν, ὅτι οἱ στρατηγοὶ οὗτοι συνώμοσαν πρὸς ἀνατροπὴν τῶν καθεστώτων. Τὸ μὲν πάντῃ γελοῖον τῆς συκοφαντίας ταύτης ἀφηγήθημεν ἤδη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Ἑθνος. Ἐνταῦθα δὲ ἀρκούμεθα νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἱ διάσημοι οὗτοι στρατηγοὶ ἔμειναν καθηργμένοι εἰς προφυλάκισιν ἑπτὰ ὄλους μῆνας, ἀπὸ τὸν Σεπτέμβριον μέχρι τοῦ Ἀπριλίου· καὶ ἔπειτα ἐδικάσθησαν καὶ κατεδικάσθησαν νὰ λαιμητομηθῶσιν ἐντὸς 24 ὡρῶν ἐν τῇ κεντρικωτέρᾳ πλατείᾳ τοῦ Ναυπλίου.

Ἡ Θεία πρόνοια ἐφώτισε ἢ μᾶλλον ὁ πατριωτισμὸς δύο Ἑλλήνων ἠνάγκασε τότε τὴν ἀντιβασιλείαν νὰ μεταβάλλῃ τὴν ποινὴν εἰς εἰκοσαετῆ δεσμὰ· ἄλλως ἄγνωστον εἶναι τί θὰ ἐγένετο ἔκτοτε ὁ θρόνος τοῦ Ἑθνος. Ἐπὶ τῆς διεξαγωγῆς τῆς σκανδαλώδους ταύτης ὑποθέσεως αἰσχιστον δυστυχῶς διεδραμάτισαν πρόσωπον καὶ τινες Ἕλληνες, ἠελήσαντες ἔκτοτε νὰ κερδίσωσιν εὖνοιαν καὶ πωλήσωσιν ἀφοσίωσιν εἰς τὸν θρόνον τοῦ Ἑθνος. Ὁ τότε Νομάρχης Ἀρκαδίας τοῦλάχιστον ἐξηλέγχθη ἐν τῷ δικαστηρίῳ ὅτι ἐπέβλεπε τοὺς μάρτυρας νὰ ἐπιβαρύνωσι τοὺς δικαζομένους· πατριωτικωτάτην δὲ διαγωγὴν ἔδειξαν οἱ μειονοφηφίσαντες δικασταί, Πολυζωΐδης πρόεδρος, καὶ Τερστέτης, οὔτοι καὶ ἀπειληθέντες διὰ τῆς λόγῃς ἑκατὸν στρατιωτῶν Βαυαρῶν, οὓς καὶ ὠδήγησεν εἰς τὸ δικαστήριον ὁ τότε ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης Κωνσταντῖνος Σχινᾶς, ἵνα ἐκβιάσῃ τὴν ὑπὸ τῆς μειοψηφίας ὑπογραφὴν τῶν πρακτικῶν, ἠρνήθη, παρὰ νόμῳ μὲν, ἀλλὰ πρὸς ἀποφυγὴν αἰωνίου αἰσχους τῆς πατρίδος, καὶ μεγάλης βλάβης αὐτῆς.

Οὕτω λοιπὸν ἡ ἀντιβασιλεία ποιήσασα τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, τότε μὲν ἐμετρίασεν, ὡς εἶπομεν, τὴν ποινὴν, καὶ ἀπεπειράθη νὰ τιμωρήσῃ δικαστικῶς τοὺς μὴ ὑπογράψαντας τὰ πρακτικὰ δικαστάς, ἀποτυχόντος μὲν καὶ τούτου πρὸς δόξαν τῆς πατρίδος, κορυφωθείσης δὲ βραδύτερον καὶ τῆς γενικῆς ἀγανακτήσεως, ἔκτοτε τῷ ὄντι ἐπαπειλοῦσης ἀνατροπὴν τοῦ θρόνου, ὁ Ὅθων ἅμα λαβὼν τὰς ἡνίας τοῦ κράτους, ἀπένειμε πλήρη χάριν τοῖς ἐνδόξοις στρατηγοῖς.

Τοσαύτην κακὴν ἐντύπωσιν προὔξένησεν εἰς τὸν λαὸν τῆς Ἑλλάδος ἡ συμπεριφορὰ αὕτη τῆς ἀντιβασιλείας κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη, ὥστε ἔκτοτε κατέστη παροιμιῶδες παρὰ τοῖς ἄδικα πάσχουσι τὸ «ἀμαρτίαις Κολοκοτρωναλίικες». Ἐρωτηθεὶς δὲ παρὰ τοῦ Ὅθωνος ὁ Κολοκοτρώνης βραδύτερον περὶ τῆς ἡλικίας του «διετῆς εἶμαι» ἀπήντησεν εἰρωνευόμενος ὁ ἀφελῆς στρατηγός· θαυμάζοντος δὲ τοῦ βασιλέως «μετῶ τὸν βίον μου» προσέθηκεν «ἄφ' ἧς ἡμέρας μοῦ ἐχάρισες τὴν ζωὴν».

Γενικῆς δὲ ὑπαοχούσης ἀγανακτήσεως τῷ 1837 κατὰ τῆς τότε ὄλης ξενιζούσης Βαυαρικῆς κυβερνήσεως, αἱ ἐφημερίδες ἐκήρυξαν ὅτι Κυριακὴν τινα μετὰ μεσημβρίαν ὁ Γερο-Κολοκοτρώνης θὰ λαλήσῃ ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὴν Πνῦκα. Σύμπασα ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ἐξῆλθε. Νεωστὶ τότε ἀφιχθέντες καὶ ἡμεῖς ἐν Ἀθήναις ἐσπεύσαμεν νὰ ἴδωμεν καὶ ἀκούσωμεν τὸν Κολοκοτρώνη· κατεβάλομεν δὲ πᾶσαν προσπάθειαν νὰ ἀντιληφθῶμεν τῶν πάντων καὶ ἐνθυμούμεθα ὅτι ὁ ἐνδοξος στρατηγός, ἐπακουμβίσας εἰς ράβδον, τὴν κοινῶς λεγομένην μαγκούραν, καὶ στραφεὶς πρὸς τὸ πλῆθος, εἶπε περίπου τὰ ἑξῆς: «μερικοὶ χωριάται ἐκακοποιοὺν τοσοῦτον τὰ γαῖδούριά τους, ὥστε μόνον τὸ πετσί καὶ τὰ κόκκαλα τοὺς ἄφησαν. Τὰ σαμάρια ἐπλήγωσα, καὶ τὸ πετσί.

«Τὰ γαῖδούρια παρεπονέθησαν εἰς τὸν Θεὸν κατὰ τοῦ σαμαρᾶ καὶ ἀπέθανε· οἱ χωριάται διώρισαν ἄλλον ἀμαθέστερον. Τὰ γαῖδούρια παρεπονέθησαν πάλιν καὶ ἀπέθανε

καὶ οὗτος· οἱ χωριᾶται τὸν ἀντικατέστησαν διὰ χειροτέρου. Τὴν τρίτην φοράν ὁ Θεὸς ἐβαρέθηκε ἀπὸ τὰ παράπονα τῶν γαϊδουριῶν, τὰ ἐφοβέριζεν ὅτι ἐὰν δὲν βγάλωσιν ἀπὸ τὴν ράχιν τοὺς τὰ σαμάρια, θὰ στείλῃ τὸν λύκον νὰ τὰ φάγῃ. Σὰν ἄκουσαν τοῦτο οἱ χωριᾶται ἐφοβήθησαν μὴ χάσουν τὰ γαϊδούρια τοὺς καὶ ἐφρόντισαν νὰ ἀφήσουν νὰ ξανασάνουν· ἐγιατρεύθησαν αἱ πληγαὶ τοὺς ἔστειλαν τὸν σαμαρᾶν νὰ μάθῃ τὴν τέχνην· ἔπαυσαν νὰ παράπονα καὶ δὲν ἦλθεν ὁ λύκος».

Ὁ διδαπτικώτατος οὗτος μῦθος ἐσχολιάσθη πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, χωροφύλακες ἐστάλησαν νὰ ἐμποδίσουν τὸν Κολοκοτρώνην νὰ λαλήσῃ, ἀλλ' ἦτο ἄργά· ἀπαντήσας αὐτοὺς ὁ Κολοκοτρώνης ἐπιστρέφων, «μὴ πᾶτε τοὺς ἐφώναξε· τὰ εἶπα ὅλα· πᾶνε αὐτὰ δὲν τὰ εὐρίσκετε πλέον ἐκεῖ».

Κατὰ δυστυχίαν οἱ κυβερνῶντες τότε δὲν ἠθέλησαν νὰ ὠφελῆθῶσιν οὔτε ἐκ τοῦ μύθου τούτου τοῦ Κολοκοτρώνη, οὔτε ἐξ ἄλλων πολλῶν εὐφρεστάτων παροιμιῶν αὐτοῦ, οὔτε ἐκ τῶν ἐμβιδρῶν συμβουλῶν, τῆς πείρας καὶ τοῦ ἀκραιφνοῦς πατριωτισμοῦ πολλῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Ἐβαινον ἀχαλίνωτοι, ἐφυλάκισαν μετ' οὐ πολὺ καὶ τὸν ἕτερον ἀνεψιὸν τοῦ Κολοκοτρώνη Νικήταν τὸν Τουρκοφάγον ὡς συνομῶσαντα δῆθεν κατὰ τῶν καθεστῶτων διὰ τῆς φιλορθοδόξου ἐταιρίας. Ὁ Κολοκοτρώνης εἶκαζε βεβαίως τὸ ἀποβησόμενον τούτων πάντων, ἀλλ' αἰέποτε ὑπεστήριζε τὰ καθεστῶτα, φοβούμενος μὴ ἔλθῃ ὁ λύκος τῆς ἀναρχίας καὶ φάγῃ τὴν μόλις ἀρξαμένην εὐημερίαν τῆς πατρίδος του.

Τὰ περὶ Κολοκοτρώνη ἀνέκδοτο ἐμφαίνουσι τόσῃν εὐφύλιαν, ὥστε ἀμφιβάλλομεν ἂν ἔχωσιν ἑμῶν καὶ πολλοὶ διπλωμάται. Ὁβάκις μὲν οἱ ὑπ' αὐτὸν μαχόμενοι ἐδείκνυον ἀποθάρρυνσιν, ὁ Κολοκοτρώνης ἀπεσύρετο ἰσχυρῶς εἰς ὕψωμα· μετεχειρίζετο τὸ τηλεσκόπιον· προσεποιεῖτο ὅτι ἐβλεπεν ἐπικουρίαν σπουδαίαν καὶ ἐφώναζεν «ἐπάνω τοὺς παιδιὰ· ἐφθασαν εἰς ταῖς πλάταις τὰ ἀδέρφια μας· βαρῆτέ τοὺς μὴ μᾶς φύγουν». Ὁσάκις δὲ ἐβλεπέ τινας φεύγοντας, ἀναλογιζό-

νος ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς ἐμποδίση διὰ τῆς βίας, «μὴ τρέχετε τόσον πολὺ, παιδιὰ, τοὺς ἔλεγε, δὲν δύναμαι νὰ σᾶς ἀκολουθήσω καὶ χάνεσθε μόνοι σας»· καὶ ὁσάκις τῷ ἤρ-
χετο λυπηρὰ τις εἶδησις, φροντίζων πρότερον νὰ μὴ δια-
δοθῇ ἀμέσως· «ἀπόψε εἶδα, ἔλεγε, τὴν Παναγίαν εἰς τὸν
ὑπνον μου καὶ μοῦ ἔλεγε «θὰ πάθετε, ἀλλὰ θὰ ἐλευθερω-
θῆτε. Διαδομένης τῆς κακῆς εἰδήσεως «δὲν σᾶς τὸ προει-
πον, ἀδέρφια, ὅτι θὰ πάθωμεν αὐτὸ ὅπου ἐπάθαμεν ἀλλ' ἢ
Παναγία μοῦ εἶπεν ὅτι θὰ ἐλευθερωθῶμεν. Ὁ Θεὸς ὑπέγρα-
ψε τὴν ἐλευθερίαν μας καὶ δὲν πέρνει πίσω τὴν ὑπογραφὴν
του». Τόμον ὀλόκληρον ἠδυνάμεθα νὰ πληρώσωμεν διὰ τοι-
ούτων εὐφυστάτων ἀνεκδότων τοῦ Κολοκοτρώνη· ἀλλ' ἀρκού-
μεθα μόνον νὰ ἀνακηρύξωμεν ὅτι ἢ Ἑλλάς δὲν ἔσχεν εἰσέτι
εὐφύτερον αὐτομαθῆ στρατηγόν. Ἀμφίβολον μὲν ἂν ἐφθ-
νευσε πολλοὺς ἐχθροὺς ἰδιοχείρως ὁ Κολοκοτρώνης· ὀλίγοι
ὅμως ἢ ἴσως οὐδεὶς ἐπήνεγκε τόσας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ζημίας
καὶ καταστροφάς, ὅσας ἐπήνεγκον, ἢ εὐφυΐα καὶ τὸ ἀδάμαστον
ἦθος τοῦ Κολοκοτρώνη. ANEY TOYTOY ADYNATON
HTO NA ELEUTHERΩΘΗ Η ΕΛΛΑΣ.

Ὁ ἀνὴρ οὗτος ὁ πάντῃ σχεδὸν ἀγράμματος, ἂν μὴ, πα-
ραπειθόμενος ἐνλίτε ὑπὸ τινων ἐκμεταλλευομένων τὴν μεγά-
λην αὐτοῦ ἐν Πελοποννήσῳ ἰσχὺν πρὸς ἰδίαν ὠφέλειαν, ἀνα-
μιγνύετο καὶ εἰς τὰ πολιτικά, ἤθελε καταστήσει τὰς στρα-
τιωτικὰς αὐτοῦ ὑπηρεσίας ὠφελιμωτέρας τῇ πατρίδι· ἀλλ'
οὐδὲν ἦττον ἀμφιβάλλομεν ἂν ἔχη πολλοὺς τοὺς ἐφαμίλλους
του· διὰ δὲ τῆς φυσικῆς εὐφυΐας του ταχέως ἀνεκάλυπτε
τοὺς παραπείθοντας αὐτὸν εἰς τὴν ἀνάμιξιν τῶν πολιτικῶν,
καὶ ἀπεκάλει αὐτοὺς διὰ τῆς περιφρονητικῆς τότε λέξεως
καλαμαράδες. Λέγεται μάλιστα ὅτι στρατιωτικοὶ τινες συ-
νενοήθησάν ποτε νὰ παστρεύσωσι τινὰς τῶν καλαμαράδων,
ἀλλ' οὗτος δὲν ἐνέδωκε· τοσοῦτον ὅμως εἶχεν ἀηδιάσει ἐκ
τῶν ραδιουργιῶν τινων ἐκ τούτων, καὶ ἐκ τῆς ραθυμίας καὶ
ἐλλείψεως πειθαρχίας τινῶν ἐκ τῶν στρατιωτικῶν, ὥστε «Ἡ

ἀρχηγία ἐνὸς στρατεύματος Ἑλληνικοῦ, ἔλεγεν, ἦτον τυραννία, διότι ἔκαμε καὶ τὸν ἀρχηγόν, καὶ τὸν κριτὴν καὶ τὸν φροντιστὴν· καὶ τοῦ φεύγοντος καθημέραν καὶ πάλιν ἐρχονται· νὰ βαστάῃ ἓνα στρατόπεδο μὲ ψέμματα, κολακείαις, μὲ παραμύθια, νὰ τοῦ λείπουν ζωοτροφία καὶ πολεμοφόδια, καὶ νὰ μὴν ἀκοῦν καὶ νὰ φωνάζῃ ὁ ἀρχηγός. Νὰ μοῦ δώσῃ ὁ Βελιγκτῶν 40,000 στρατεύματα τῆς ἐδιοικοῦσα· ἀλλὰ αὐτουνοῦ νὰ τοῦ δώσουν 500 Ἑλληνοὶ δὲν ἤμποροῦσε νὰ τοὺς διοικήσῃ».

Καθὼς δὲ στρατιωτικοὶ πολλοὶ καὶ στρατηγοὶ ἐγένοντο ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος καὶ αὐτοὶ οἱ λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου, οὕτω καὶ πολλοὶ στρατιωτικοὶ ἠναγκάζοντο τότε νὰ ἀναμιγνύονται καὶ εἰς τὰ πολιτικά· δυστυχῶς καὶ σήμερον εἶτι εἶναι δυσχερεστάτη ἡ διάκρισις αὕτη· τὸ δὲ «γνώθι σαυτὸν» πρῶτοις τοῖς προγόνοις ἡμῶν φρονοῦμεν παρηγγέλθῃ Ὁ Κολοκοτρῶνης λοιπόν, παραπειθόμενος ἀνεμιγνύετο ἐν ἑστίᾳ καὶ εἰς τὰ πολιτικά· οὐδέποτε μὲν ἐξεστράτευσεν αὐτοπροσώπως πέραν τῆς Πελοποννήσου· οὐδέποτε δὲ μὴ ὤκνησε νὰ πέμψῃ εἰς διαφόρους αὐτῆς ἐκστρατείας, εἴτε τὸν ἀξιῶν αὐτοῦ υἱὸν Γενναῖον, εἴτε τὸν προσφιλεῖ αὐτοῦ ἀνεψιὸν Νικηταῖον, τὸν Τουρκοφάγον, εἴτε ἄλλους. Ὁ Κολοκοτρῶνης δὲ ἦτον ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ τῶν Πελοποννησίων ὀπλαρχηγῶν ἀλλὰ μόνον ὑπὲρ τῆς ἰκανότητος. Τούτου δὲ ἕνεκεν τὸν Μπότσαρη καὶ τὸν Ὀδυσσεά ἐθεώρει ὡς ἀδελφούς του, οἱ ἀνδρεοῦτοι ὠρκίσθησαν ἀλλήλοσυνδρομῆν καὶ ἐγίνωσκον κάλλιστα νὰ ἐκπληρῶνῃσι τοὺς ἔργους των. Καθ' ἣν ἐποχὴν ἔπεσεν ὁ Μάρκος, οὔτε ὁ Ὀδυσσεὺς ἦτο ἀπηλλαγμένος κινδύνων καὶ περιπετειῶν, οὔτε ὁ Κολοκοτρῶνης ἠδύνατο νὰ σπεύσῃ πρὸς σωτηρίαν ἐκάστου τούτων· ἄλλως οὔτε ὁ εἰς ἠθελὲν ἀπολεσθῆναι ὅσον ἐνδόξως ὅσον καὶ προῶρως· οὔτε ὁ ἔτερος ὅσον ἐπιβούλως ὅσον καὶ ἀπανθρώπως· τῷ Κολοκοτρῶνι ἀποδίδεται καὶ ἑτέρα τις εὐφυῆς παρατήρησις· οἰκοδομουμένων συνάμα τοῦ Πανεπιστημίου καὶ τῶν ἀνακτό-

Ὁ Τουρκοφάγος Νικηταρᾶς.

ρων, ὁ Κολοκοτρώνης ἐθεῖατο ἡμέραν τινὰ τὸ πρῶτον· διερχόμενος ἐκεῖθεν ὁ Ὅθων ἠρώτησε τὸν πεπειραμένον στρατηγὸν πῶς φαίνονται αὐτῷ τὰ οἰκοδομούμενα. «Καλὸ Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν ἀφελῶς ὁ γέρων, ἀλλὰ τοῦ ἐδῶ θὰ φάγη ἐκεῖνο ἐκεῖ». Καθ' ἓν μόνον εἶχεν ἄδικον Κολοκοτρώνης, ὅτι δὲν ὤρισε τὴν προφητείαν μόνον ἐπὶ τῆς Βασιλείας τοῦ Ὅθωνος. Ἄλλως τὰ Πανεπιστήμια καὶ ἡ σκόπιμος προστασία τῶν γραμμῶν εἶναι τὰ ἐδραιότερα στηρίγματα τῶν ἀνακτόρων καὶ οἱ λαμπρότεροι ἀδάμαντες τῶν ἐν αὐτοῖς καθημένων.

Ἀξιοθαύμαστος εἶναι ἡ εὐφυΐα τοῦ Κολοκοτρώνη καὶ περὶ τὴν ἐκλογὴν καταλλήλων προσώπων ἐν ἐκάστη ἐπιχειρήσει. Ὑπὸ τὰς διαταγὰς του εἶχε σχεδὸν πάντοτε τοῦ ἐξῆς ὀπλαρχηγούς ἢ ὑποστρατήγους· τὸν Ἀντώνιον Κολοκοτρώνην ἐξάδελφόν του, τὸν Ἰωάννην ἢ Γενναῖον Κολοκοτρώνην υἱόν του, τὸν Νικῆτα Σταματελόπουλον Τουρκοφάγον, τὸν Πλαπούταν καὶ τὸν Δ. Μελετόπουλον· καὶ τὸν μὲν Ἀντώνιον Κολοκοτρώνην μετεχειρίζετο διὰ τὰς ἐμφύτους στρατιωτικὰς ἀρετὰς του εἰς ὅσας πράξει ἐκωλύετο ἐξ ἄλλων σπουδαιότερων ἀναγκῶν ν' ἀπέλθῃ αὐτοπροσώπως, τὸν δὲ Γενναῖον, τὸν Μελετόπουλον, καὶ τὸν Νικῆταν, εἰς τὰς ἀπαιτούσας νεανικὴν τόλμην καὶ γενναῖα ὄντηα, καὶ τὸν Κολιβόπουλον ἢ Πλαπούταν, εἰς τὰς ἀπαιτούσας, Πελοποννήσιον διπλωματικὴν εὐφυΐαν.

Παραπονουμένων δὲ ποτε στρατιωτῶν τινῶν ὅτι ἐπτόχυνον ἐπὶ τοῦ ἀγῶνος, «ἐγὼ, εἶπεν ὁ Κολοκοτρώνης, πῶχά εἰσηλθὼν εἰς αὐτὸ καὶ εὐπρότερος ἐξῆλθον· ὁ λαὸς μὲν διέθρεψε καὶ μὲ κατέστησεν ἱκανὸν νὰ ἐκτελέσω τὸ καθήκον μου». Ἐκ πάσης τῆς σπουδαιοτάτης ἀλληλογραφίας τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη, ἣν ἐδημοσίευσεν ἐν ὑπομνήμασιν ἄξιός αὐτοῦ υἱός, ἐθαυμάσαμεν τὴν περινοιαν τοῦ ἀνδρός ἐπὶ δύο ἰδίαις ἐπιστολαῖς. Μία μὲν πρὸς τὴν κυβέρνησιν περ

συστάσεως τακτικοῦ στρατοῦ, εἰς ὃν κατέταξε καὶ οὗτος τὸν δευτερότοκον αὐτοῦ υἱὸν Κωνσταντῖνον ἢ Κολλῖνον καὶ ἐτέραν πρὸς τὸν Ζαΐμην. Διὰ μὲν τῆς πρώτης δίδει τοιαύτας ἐκ τῆς μακροχρονίου αὐτοῦ πείρας συμβουλάς, ἅς οὔτε ὁ μέγιστος τῶν διπλωματῶν καὶ στρατηγῶν τῆς Ἑλλάδος ἠδύνατο νὰ δώσῃ, διὰ δὲ τῆς δευτέρας ἀναλύσει κοσμοπολιτικῶς καὶ ὡς ἄλλος Ρουσσὸς τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀγυρτεῖαν ἐνὸς κληρικοῦ ἐν Τριποτάμῳ τοῦ γνωστοῦ Ἀγιοπατέρα καὶ συμβουλεύει τὸν Ζαΐμην νὰ μεταχειρισθῇ Ἀλεξάνδρειον μέθοδον πρὸς λύσιν τοῦ Γορδίου τούτου κόμβου, πρὶν λύσῃ αὐτὸν ὁ Ἰβραΐμης. Ὁ ἀγύρτης οὗτος κληρικός, ἀκμάζαντος τοῦ ἀγῶνος ὑπεβοήθει αὐτόν, ἐξημερώνων καὶ τοὺς ἀτιθασοτέρους καὶ ἀναγωγοτέρους τῶν στρατιωτῶν καὶ παραπέιθων αὐτοὺς νὰ προσφέρωσι τῇ Μονῇ πᾶν ὅ,τι εἶχον ἐκ λαφύρων ἢ καὶ πατρικῆς περιουσίας, καὶ νὰ γίνονται καλόγηροι· οὕτω τουλάχιστον ἐξημέρωσεν ἓνα ἀτίθασον ἐξάδελφον ἡμῶν Σταυρον, μετονομάσας Στέφανον· ὁ Κολοκοτρώνης ἔβλεπε ταῦτα καὶ οὐχὶ μόνον ἠνείχετο ἀλλὰ καὶ ὑπεβοήθει· ἅμα δμως διὰ τῶν κατακτήσεων τοῦ Ἰβραΐμης, ὁ ἀγὼν ἤρξαστο νὰ κλονίζηται, ὁ Ἀγιοπατέρας διανοεῖται νὰ προσέλθῃ τοῖς Τούρκοις, ἵνα μὴ χάσῃ τοὺς θησαυροὺς του. Τοῦτο μαθὼν ὁ Κολοκοτρώνης, ἔγραψε πρὸς τὸν Ζαΐμην νὰ λύσῃ τὸν Γόρδιον κόμβον διὰ τῆς Ἀλεξανδρείου μεθόδου, ἀλλὰ προέλαβε τοῦτον ὁ Ἰβραΐμης, διαρπάσας καὶ ἅπαντα τὸν πλοῦτον.

Ἐκ πασῶν δὲ τῶν πολλῶν κατὰ τοῦ Κολοκοτρώνη συκοφαντιῶν οὐδεμίαν ἐπιχειροῦμεν νὰ ἀναιρέσωμεν, διότι ἅπασαι καθ' ἡμᾶς εἶναι αὐταναιρετεαί. Οὕτω π. χ. ὁ Γόρδων καὶ ὁ Φίνλαῦ, ἐνιαχοῦ μὲν τῶν συγγραμμάτων δὲν ἔχουσι λέξεις ἱκανὰς νὰ ἐπαινέσωσι τὴν περινοιαν, τὸν πατριωτισμὸν καὶ αὐτὴν τὴν τιμιότητα τοῦ ἀνδρός· ἀλλαχοῦ δὲ περιγράφουσιν αὐτὸν ὡς ληστήν καὶ οὐδέλωσ συστέλλονται νὰ ἀποδίδωσι τὴν ιδιότητα ταύτην εἰς τὴν συμπάθειαν τοῦ

άνδρὸς πρὸς τὴν Ρωσσίαν, οὔτε ἀναμνησκονται, ὅτι οὗτος τε καὶ ὁ Μιαούλης, καίτοι δυνάμενοι νὰ καυχηθῶσιν, ὅτι ἔσωσαν πολλάκις πολλῶν κινδύνων τὴν πατρίδα των, ὁ μὲν ὡς ἀρχιστράτηγος ὁ δὲ ὡς ἀρχοναύαρχος, εὐχαρίστως ὅμως παρήτησαν τὰ μεγάλα αὐτῶν ταῦτα ἀξιώματα τοῖς ἄγγλοις Τσσύρτς καὶ Κόχραν μόνον, ἵνα ἐξευμενίσωσι τὴν Ἀγγλίαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος των. Ἀπεβίωσε δὲ ὁ Κολοκοτρώνης τὴν 14 Φεβρουαρίου 1843 ἐν Ἀθήναις, ἔχον βαθμὸν ἀντιστρατήγου· καὶ δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ εἴπωμεν τὴν συγκίνησιν ὄλου τοῦ ἔθνους ἐπὶ τῇ εἰδήσει τοῦ θανάτου του.

Τοιοῦτος μὲν ὁ βίος καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἐκφραστικώτερον δὲ πάντων περιγράφει αὐτὸς ἑαυτὸν ἐν ἐπιστολῇ του πρὸς τὸν Γενναῖον καὶ λοιποὺς ὑποστρατήγους, γράφων· «γίνετε ἀσυμπαθεῖς, βάλτε φωτιά καὶ τσεκοῦρι, στήσατε φοῦρκα καὶ παλοῦκι νὰ συναχθῇ ὁ κόσμος ὅλος εἰς τὰ ὄπλα . . . τὴν κατάραν τῆς πατρίδος νὰ ἔχετε ὄλοι, ἂν δὲν μεταχειρισθῆτε, ὅτι διὰ τὴν σωτηρίαν της ἀπαιτεῖται».

Θὰ μᾶς ἐλέγξωσιν τινες ἴσως, ὡς ὀλίγα γράψαντας περὶ Κολοκοτρώνη, ἄλλων γραφάντων εἰς τόμους πολυσελίδους ἀληθεῖς Κολοκοτρωνιάδας· ἀλλὰ πρῶτον φρονοῦμεν ὁ γέρον Κολοκοτρώνης, ἐὰν ἔζη, ἤθελεν ἀποδοκιμάσει αὐτοὺς ἐν πολλοῖς, ἵνα μὴ εἴπωμεν καὶ ἐν τοῖς πλείστοις, καὶ οὔτε ἤθελεν ἀνεχθῆ νὰ διασύρωνται πολλοὶ τῶν ὁμοταγῶν αὐτοῦ, οἱ ἀπὸ κοινοῦ σώσαντες τὴν πατρίδα ὡς ὀλιγαρχικοί, ὡς ῥαδιοῦργοι, ὡς προσηλωμένοι τῇ Ἀγγλίᾳ, ἢ τῇ Γαλλίᾳ καὶ ὡς ἔτοιμοι νὰ πωλήσωσι τῷ Ἰβραΐμῃ τὰ Ναυπλιακὰ φρούρια. Τρανωτάτην ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ μας τούτου ἔχομεν τὴν παρὰ πόδας ἐπιστολὴν, τιμῶσαν οὐ μόνον τοὺς γράψαντας αὐτὴν ἀδελφοὺς Δεληγιανναίους, τοὺς τόσον συκοφαντηθέντας ὑπὸ τῶν γραφάντων τὰς Κολοκοτρωνιάδας, ἀλλὰ καὶ τὸν πρὸς ὃν ἔγραψαν Κολοκοτρώνην ἢ καὶ αὐτὸν τὸν

εἰς δημοσίευσιν αὐτῆς ἄξιον αὐτοῦ υἱὸν φερώνυμον Γενναῖον.
Ἄλλως δέ, μιμούμενοι ὅσον δυνάμεθα τὸν Πλούταρχον,
ἀναγκαῖον θεωροῦμεν ἐν ἐκάστῳ βίῳ νὰ γράψωμεν τοσαῦτα
μόνον ὅσα εἶνε ἱκανὰ νὰ καταστήσωσι καταφανῆ τὸν τε χα-
ρακτῆρα ἐκάστου καὶ τὸ πρὸς μέμνησιν χρήσιμον· ἡ δὲ περὶ
ἧς ὁ λόγος ἐπιστολή, δι' ἧς προσεκαλεῖτο ὁ κλέφτης Κο-
λοκοτρώνης ὑπὸ τῶν πανισχύρων Δεληγιανναίων νὰ ἔλθῃ
νὰ ἀγωνισθῇ ἐν Ἑλλάδι, καὶ τολμῶμεν εἰπεῖν νὰ σώσῃ
αὐτήν, ἔχει οὕτως.

Φίλε.

Ὁ παρὼν στέλλεται ἐπίτηδες πρὸς ἀντάμωσίν σου· λοι-
πὸν ἀφοῦ πληροφορηθῆς ἐκ τῶν διὰ ζώσης, δίδε πίστιν εἰς
τοὺς λόγους αὐτοῦ ὡς προφερομένους παρ' ἡμῶν τῶν ἰδίων
καὶ πάσης τῆς πατρίδος, καὶ φιλοτιμούμενος ὡς συμπατριώ-
της, ἐὰν ἔχῃς ἑλληνικὸν αἷμα καὶ πνεῦμα καὶ σώζῃς εἰς
τὴν ψυχὴν σου τὸν πατριωτισμόν, πρέπει νὰ ἀκολουθήσῃς
τὸν ἐνταῦθα ἐρχομόν σου ἀφεύκτως, μὴ ἀφαρπασθεὶς παρ'
ὑποχρεώσεων ἢ λόγων ἄλλων· ἀγκαλὰ δις δὲν ἐλπίζομεν νὰ
διαβουκοληθῆς ἀθετῶν τὴν τῆς πατρίδος σου πρόσκλησιν,
ἐπιθυμοῦσης νὰ σὲ ἴδῃ καὶ ζητούσης σε· πλὴν ἐὰν δὲν ἦσαι
νόθος γόνος τῆς περικλεοῦς ποτὲ Ἀρκαδίας, ἢ παροῦσα ἐπο-
χὴ θέλει σὲ δεῖξει· μὴ καταδεχθῆς ποτὲ τοῦτο, ἕνεκα τοῦ
ἐποίου καὶ ὁ ἀδελφός μας εἶναι πρόθυμος πάραυτα ν' ἀκο-
λουθήσῃ τὸν ἐνταῦθα ἐρχομόν σου, τὸν ὁποῖον περιμένω-
μεν ἀνυπομόνως καὶ μὴν ἀθετήσῃς τὴν πατρικὴν ταύτην
πρόσκλησιν.

Μένομεν 1821 Μαρτίου 10 Λαγκάδι.

Πρόθυμοι ὡς ἀδελφοί.

Ἄναστ. Παπαγιαννόπουλος, Ἰκάνελος Πα-
παγιαννόπουλος, Κωνστ. Παπαγιαννόπουλος
Παναγ. Παπαγιαννόπουλος.

Ὁ δὲ Γενναῖος Κολοκοτρώνης υἱὸς τοῦ Θεοδώρου, ἐγεννήθη περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἐνεστώσης ἑκατονταετηρίδος καὶ ὠνομάσθη Ἰωάννης· ἔλαβε δὲ τὸ ἐπώνυμον Γενναῖος διὰ τὴν τόλμην καὶ γενναιότητα, μεθ' ὧν κατεπολέμησε τοὺς Τούρκους ἐνώπιον ὄλου τοῦ στρατοῦ τοῦ πατρὸς του κατασφάξας ἰδίαις χερσὶ μετὰ ἄλλων καὶ πελώριον τινα Ἄραβα· ἔκτοτε ἀνευφημούμενος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ἐπωνομάσθη Γενναῖος, καὶ τὸ ἐπώνυμον τοῦτο διέμενεν ἐφ' ὄλου τοῦ βίου αὐτοῦ. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον παρηκολούθει τὸν πατέρα καὶ συνετέλει μεγάλως εἰς δόξαν αὐτοῦ τε καὶ τοῦ ὕτ' αὐτὸν στρατοῦ· ἔπειτα δὲ ἐσχημάτισε καὶ ἴδιον σῶμα· καὶ τὸ 1822 ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα ὑπὸ τὸν Μαυροκορδάτον, καὶ ἀφίχθη μέχρι τοῦ Πέτα· ἀλλὰ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Πελοποννήσου ἀνεκλήθη ἐσπειρωμένως ὑπὸ τοῦ πατρὸς, πρὶν προφθάσῃ νὰ δοξασθῇ, ὅπως ἐπεθύμει. Ἐκτοτε παρηκολούθει τὸν πατέρα, καὶ ἐδοξάσθη εἰς πολλὰς μάχας κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐνίοτε μάλιστα καὶ ἀντικατέσταινε αὐτὸν ἐν τῇ ἀρχηγίᾳ· καὶ ἄλλοτε ἐπέμπετο ὡς ἀρχηγὸς εἰς ἐπιθέσεις κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἢ πρὸς ἐπικουρίαν ἄλλων κατ' αὐτοῦ ἀγωνιζομένων. Ἐπὶ τῶν ἐμφυλίων διενέξεων κατεδιώχθη μὲν καὶ ὁ Γενναῖος ὡς ὁμόφρων τῇ πατρί, ἀλλ' ἄγνωστον ἀνέφυλακίσθη. Ἀπεφυλακισθέντος τοῦ πατρὸς, ὁ Γενναῖος ἐχρημάτισεν ὁ ἀγρυπνότερος πολέμιος τῶν διαβημάτων τοῦ Ἰβραήμη, καὶ δὲν ἐπραξεν οὗτος διάβημά τι ἐν Πελοποννήσῳ εἴτε πρὸς λεηλασίαν εἴτε πρὸς ὑπόταξιν λαῶν καὶ κατάκτησιν τῆς χώρας, χωρὶς νὰ ἐνοχληθῇ σπουδαίως ὑφ' ἐνὸς τῶν Κολοκοτρωναίων, πατρὸς ἢ υἱοῦ. Ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης μόλις λαβὼν ἐν Πελοποννήσῳ ἀναψυχὴν τινα, ἀνωκοδόμησε τὸ 1837 τὸ φρούριον τῆς Καρυταίνης, ἀνήγειρεν ἐν αὐτῷ τρεῖς στρατῶνας καὶ τὰς ἀναγκαίας δεξαμενάς, ἐφοδίασε διὰ τινῶν πύργων καὶ κανονίων, ἔθεσε πανταχοῦ τῶν πέριξ σκοπιάς· παρήγγειλε ταύτας νὰ σημαίνωσι δια πυρῶν τὴν προσέγγισιν τοῦ ἐχθροῦ, καὶ οὕτω προεφύλαξε τῶν λεη-

λασιών τούτου ἄπειρον πλῆθος γυναικοπαίδων καὶ περιουσιῶν Πελοποννησίων.

Κινδυνευούσης τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως τῆς Ἀκροπόλεως, ὁ Γενναῖος ἐξεστράτευσε μετὰ δυσχιλίων πεντακοσίων Πελοποννησίων, ἐτέθη εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Ἀρχιστρατήγου Καραϊσκάκη καὶ συμμετέσχε μὲν τῶν ἐν τῇ Ἀττικῇ τελευταίων μαχῶν οὐχὶ ὅμως καὶ τῆς εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα ἐκστρατείας τοῦ Καραϊσκάκη, ὡς βραδέως ἔλθων ἐν Ἀττικῇ.

Μετὰ δὲ τὴν ἐν Φαλήρῳ καταστροφὴν ἐπανῆλθε καὶ ὁ Γενναῖος εἰς Πελοπόννησον καὶ ματαίως ἐνησχολήθη ἐπὶ τινα χρόνον μετὰ τοῦ πατρὸς εἰς παραλαβὴν τῶν Ναυπλιακῶν ρρουρίων μόνον χάριν Πελοποννησιακῆς φιλοτιμίας. Ἐπὶ μὲν τοῦ κυβερνήτου συμμετεῖχε πάντων τῶν φρονημάτων τοῦ πατρὸς, μετὰ δὲ τὸ τραγικὸν τέλος ἐκείνου, ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης ἦτο ὁ σπουδαιότερος ἀοτίπαλος τῶν λεγομένων τότε ἀντικυβερνητικῶν. Ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, λέγει ὁ Φίνλαϋ, εἶχε μὲν πλειοτέραν στρατιωτικὴν γενναιότητα τοῦ πατρὸς, ἀλλὰ ὀλιγωτέραν πολιτικὴν περινοίαν· εἶχε δὲ σχηματίζει τότε στρατόπεδον εἰς Βαλτέτσι. Ἐπὶ ἀντιβασιλείας κατεδιώχθη μὲν ὁ Γενναῖος, καὶ ὑπεβλέπετο, ἀλλὰ δὲν ἐπέμψθη, ὡς ὁ πατήρ, εἰς τὴν λαιμητόμον. Μετὰ δὲ τὴν δοθεῖσαν εἰς τοῦτον ἄφροσιν ἁμαρτιῶν ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, λαβὼν πρότερον τὸν βαθμὸν συνταγματάρχου, προσελήφθη καὶ ὑπασπιστῆς τοῦ Ὁθωνος.

Τῆς δὲ μεταπολιτεύσεως τοῦ 1843, καίτοι γενομένης τὸ ἐλπίστον ὑπὸ τῶν ἀνηκότων εἰς τὸ Ρωσικὸν λεγόμενον κόμμα, εἰς ὃ ἀνῆκε καὶ σύμπασα ἡ οἰκογένεια τῶν Κολοκοτρωναίων, καίτι ὑποσηριχθείσης, ὡς ἐλέγετο, ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Ρωσικῆς πρεσβείας, ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης ὅμως ὡς τίμιος ἀξιωματικὸς καὶ πιστὸς ὑπασπιτής, οὐ μόνον τὸ παράπαν δὲν συμμετέσχε, ἀλλὰ καὶ ἔπαθε πάνυ ἐδίχως ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Μετ' αὐτὴν δέ, δικτηρῶν πάντοτε τὸ ἀξίωμα τοῦ ὑπαπιστοῦ τοῦ βασιλέως, προστεθέντος μάλιστα αὐτῷ καὶ τοῦ ἀυλάρχου, ὁ Γενναῖος διωρίσθη καὶ γερουσιαστής. Τὸ δὲ ἐν τῇ αὐλῇ μεγάλα ἀξιώματά του σπανίως ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς ψήφου του, διότι ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης πρὸ παντὸς ἄλλου ἦτο πατριώτης.

Ἦκιστα ἐπέδρασαν εἰς τὴν πορείαν τοῦ Γενναίου Κολοκοτρώνη καὶ τὰ διαβήματα τοῦ Ρωστικοῦ λεγομένου κόμματος. Τοῦτο, ὡς ἐλέγετο, μετεχειρίσθη ποτὲ ὄργανον καὶ τινὸς βάνουσον δημεγέρτην Κληρικόν, Παπουλάκην λεγόμενον ἵνα διεγείρῃ σκάνδαλα ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὡς προστάτης δῆθεν τῆς ὀρθοδοξίας, ἧς ὀλιγώρουν δῆθεν τὰ ἕτερα δύο ἐν Ἑλλάδι κόμματα, τὸ Ἀγγλικὸν καὶ τὸ Γαλλικόν. Ὁ Παπουλάκη τότε κατέστη ἐπίφοβος, παρηκολουθεῖτο ἐν Πελοποννήσῳ ὑπὸ πλήθους ἀμαθῶν, ἐπιδεξιῶς φανατισθέντων κατὰ τοῦ μηδὲ ὀρθοδόξου βασιλέως Ὀθωνος καὶ κατὰ παντὸς τοῦ μὴ ἀνῆκοντος εἰς τὸ Ρωσικὸν λεγόμενον κόμμα. Ἡ κυβέρνησις εὐρέθη ἐν μεγάλῃ ἀμηχανίᾳ· διελογίζετο νὰ πέμψῃ στρατὸν ἵνα διασκορπίσωσι διὰ τῆς βίας τὰ πλήθη καὶ ἔπεμψεν· ἀλλ' ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν ἔσχε τὴν ἔμπνευσιν νὰ πέμψῃ τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην ὑποστράτηγον πρὸ πολλοῦ ἀναδειχθέντα.

Μόνῃ ἢ παρουσίᾳ τοιοῦτου ἀνδρὸς ἤρκεσε νὰ διασκορπίσῃ πάντῃ ἀναιμάκτως τὰ πλήθη. Συνέλαβε τὸν Παπουλάκη, ἔπεμψεν εἰς Μονήν τινα τῶν Κυκλάδων ὑπὸ περιουρισμόν, καὶ διεσκεδάσθη ἢ ἐπίφοβος ἐκεῖνη στάσις χωρὶς ναυαίματώσῃ οὔτε ἢ μύτη τινός. Ἄξιον δὲ μνείας καὶ μεγίστου ἐπαίνου εἶναι ὅτι (καθ' ἃ βεβαιοὶ ὁ ἐκδότης τὰ Ἑλληνικὰ ὑπομνήματα τοῦ ὑποστρατήγου Γενναίου Θ. Κολοκοτρώνη ἀξίως πάσης πίστεως Χρῆστος Νικολαΐδης Φιλαδελφεὺς) πρὸ ἅπαντα ταῦτα ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης εἰς πεντακροσίων μόνον δραχμῶν ἑκτατον δαπάνην ὑπέβαλε τὸ κράτος.

Ἐπὶ δὲ τῶν Κριμαϊκῶν, καίτι ἀείποτε συμπαθῶν ὑπὲρ

τῆς Ρωσσίας ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, οὐδὲν ὅμως ἐνεργητικὸν μέρος ἠθέλησε νὰ λάβῃ ἐν τοῖς κινήμασιν ἐκείνοις ἄτινα ἐκ τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ἐγένοντο μὲν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπὸ τὴν Τουρκίαν Χριστιανῶν, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν ἀπέβησαν πρὸς βλάβην αὐτῶν· ὁ φρόνιμος στρατηγὸς προέβλεπε, φαίνεται, τοῦτο, καὶ τούτου ἕνεκα δὲν ἠθέλησε νὰ συμμετέξῃ, ἄλλως ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως γινώσκομεν, ὅτι ἡ καρδία τοῦ στρατηγοῦ Γενναίου ἐσχίρτα ὑπὸ χαρᾶς δσάκις ἤκουέ τι θετικὸν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδεδουλωμένων Ἑλλήνων. Ἐς δυνηθῶ ἔλεγεν ἡμῖν ποτε, ν' ἀνταποδώσω ἀποτελεσματικῶς ὡς Μωραΐτης τοῖς Σουλιώταις ὅ,τι ἔδωκαν ἡμῖν, χύσαντες ἀφειδῶς τὸ αἷμά των πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν ἄς ἀποθάνω.

Τοιοῦτων γενναίων αἰσθημάτων δὲν στεροῦνται καὶ πλεῖστοι ἄλλοι τῶν τε Πελοποννησίων καὶ τῶν λοιπῶν ἐν ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι γεννηθέντων Ἑλλήνων· καὶ κακῶς πράττομεν ἡμεῖς, οἱ μὴ ἔχοντες τὰς ἰδιαιτέρας ἡμῶν πατρίδας ἐλευθέρας, νὰ ἀποδίδωμεν αὐτοῖς ἀποκλειστικὰς δοξασίας· αἱ μικραὶ ἐξαιρέσεις οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀποτελῶσι κανόνα· ὁ Ἕλληγ δπου δῆποτε καὶ ἂν ἐγεννήθῃ, πρεσβεύει ὡς θρησκευτικὸν δόγμα τὸ μεγαλεῖον τῆς γενικῆς πατρίδος.

Ἐπὶ τῆς ἰσχυρᾶς κατὰ τοῦ Ὄθωιου ἀντιπολιτεύσεως, ὁ Κολοκοτρώνης, αἰεποτε εὐνοούμενος καὶ τὰ πιστὰ χαίρων, ἐκ πηγῆς θετικῆς γινώσκομεν, ὅτι πολλάκις μὲν ἀπεπειράθη νὰ διαφωτίσῃ τὸν ἀτυχῆ ἐκείνον ἡγεμόνα περὶ τῆς ἀληθοῦς τοῦ τόπου καταστάσεως καὶ νὰ ἀποτρέψῃ αὐτὸν τοῦ πείσματος καὶ πολλῶν ἀσυνέτων μέτρων· ἀλλ' ὑπερσχυον αὐτοῦ κατὰ δυστυχίαν πάντοτε οἱ αὐλοκόλακες καὶ μάλιστα οἱ διδάσκαλοι, οἵτινες λυσσῶδῶς ἐκραύγαζον, ὡς εἶδομεν μετὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς Ναυπλιακῆς ἐπαναστάσεως· «αἷμα, αἷμα πρέπει νὰ ποτίσῃ τὴν γῆν ἐκείνην, ἣτις τρέφει ὄφεις, ἀνθισταμένους εἰς τὰς θελήσεις τοῦ Βασιλέως».

ἵνα μὴ ποτισθῆ λοιπὸν τότε ἡ γῆ μὲ πολὺ ἢ ἵνα ποτισθῆ μὲ ὅσον ἦτο δυνατὸν ὀλιγώτερον Ἑλληνικὸν αἷμα ἠναγκάσθη τέλος νὰ τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ βασιλικοῦ στρατοῦ ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, κ' ἐπήρκεσε τῷ ὄντι μόνον διὰ τῆς φρονήσεως καὶ τῆς μετριοπαθείας του νὰ ἐκκενωθῶσιν ἀμυχῆται σχεδὸν τὰ Ναυπλιακὰ φρούρια, ἅτινα καὶ ἀπόρθητα θεωροῦνται καὶ ὑπὸ ἐφαμίλλων τοῦ Γενναίου κατὰ τὴν γενναιότητα ἐπαναστατῶν κατήχοντο, καὶ οὐδενὸς οὐτοὶ ἐστεροῦντο, καὶ νίκας τινὰς μάλιστα ἤρασαν προτέρων κατὰ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων.

Ἄγνωστον μὲν εἰς πόσῃν ἔκτακτον δαπάνῃν ὑπέβαλε τὸ κράτος καὶ πρὸς τοῦτο τὸ κατόρθωμα ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι ἐπανακάμφας ἐκ τῆς ἐκστρατείας ἐκείνης, ὑπέβαλε φρονίμους παρατηρήσεις εἰς τὸν ἀτυχῆ ἐκείνον ἡγεμόνα, περὶ εἰρηνεύσεως τοῦ Κράτους ἀλλὰ δυστυχῶς ἴσχυσαν καὶ αὐτίς οἱ χαμερπεῖς αὐλοκόλακες. Μετ' οὐ πολὺ δὲ ὁ Γενναῖος ἠναγκάσθη νὰ δεχθῆ καὶ τὴν πρωθυπουργίαν· ἀλλ' ἔνεκα τῶν αἰώνιων δισταγμῶν τοῦ Ὀθωνος, συνέβη καὶ αὐτῷ ὅ,τι εἶχε συμβῆ καὶ τῷ Μαυροκορδάτῳ τῷ 1841. Ὅπως ἐνόμισεν ὁ Ὀθων ὅτι ἠδύνατο νὰ παρῆδῃ τὰς φρονίμους συμβουλὰς τοῦ πολιτικοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς τότε καὶ νὰ κατισχύσῃ τῆς φορᾶς τῶν πραγμάτων, οὕτω, ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ παρῆδῃ καὶ τὰς τοῦ ὑποστρατήγου Γενναίου Κολοκοτρώνη. Ἐπέμενε εἰς τὸ πείσμα· ἀλλ' ἐπροκάλεσε μεταπολιτεῦσεις, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη ἐπροίκησε τὸ ἔθνος προῶρως μὲ λίαν φιλελεύθερον πολίτευμα, ἡ δὲ δευτέρη προὐκάλεσε τὴν ἐκθρόνισιν τῆς δυναστείας τοῦ Ὀθωνος, ἐπροίκησεν αὐτὸ δι' ἄλλων προωροτέρων θεσμῶν, ὧν καὶ σήμερον αἰσθανόμεθα τὸ μὴ ἔγκαιρον ἀποτέλεσμα.

Μικρὰν τινα δόσιν ἀτομικῆς φιλοδοξίας ἂν εἶχεν ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, πρωθυπουργὸς ὢν ἐπὶ τῆς τελευταίας μεταπολιτεῦσεως, κατὰ κεραλαὴν μόνον ἂν ὑπεχώρει τὸ μέγα

πατριωτικὸν αὐτοῦ αἰσθημα εἰς τὴν διατήρωσιν τοῦ πρωθυπουργικοῦ χαρτοφυλακίου καὶ τῶν παρομαρτούντων αὐτῶ ἄλλων ἐφημέρων ὠφελημάτων, ἠδύνατο νὰ ἀναδειχθῆ ὁ Κρόμβελ ἢ ὁ Μόγκ τῆς Ἑλλάδος.

Ἄλλ' ὁ ἀκραϊφνῆς πατριώτης, γινώσκων τὸν χαρακτῆρα τῶν Ἑλλήνων, κάλτοι δυνάμενος, οὐδένα ὅμως τῶν συνομοτῶν καὶ ἐπαναστατῶν ἐπέτρεψε νὰ συλλάβωσιν οἱ ὀλίγοι πιστῶς ὑπηρετοῦντες τὴν κυβέρνησιν στρατιῶται, ἵνα μὴ ἐξαφθῆ τὸ μίσος μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ ἐκραγῆ ἐμφύλιος πόλεμος.

Παρατηρήσαντός τινος τότε τῷ στρατηγῷ Γενναίῳ Κολοκοτρώνῃ, ὅτι ὡς πρωθυπουργὸς ὠφείλε χάριν τῆς δυναστείας νὰ διατάξῃ τὴν διὰ τῶν ὄπλων κατασταλὴν τῆς ἐκραγείσης ἐπαναστάσεως, «ὄχι», ἀνεφώνησεν, «αἱ δυναστεῖαι ἐν Ἑλλάδι δὲν πρέπει νὰ ἐνισχύωνται διὰ τῶν ὄπλων, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ λαοῦ, καὶ ταύτην πρὸ πολλοῦ ἀπώλεσεν ἡ δυναστεία τοῦ Ὀθωνος, πειθομένη εἰς τοὺς κόλακας καὶ ἐνδίδουσα εἰς τὰς ξένας εἰσηγήσεις, ἄλλως οὐδέποτε χάριν τοῦ πρωθυπουργικοῦ χαρτοφυλακίου μου θὰ κηλιδώσω τὰς ὀλίγας ὑπηρεσίας ἐμοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας μου μὲ ἀδελφικὸν αἷμα, ἢ δὲ διὰ ποταμῶν αἱμάτων ἀνακτῆσασα τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, οὐδέποτε εἶναι δυνατὸν νὰ κυβερνηθῆ διὰ δόλου, ἢ διὰ βίας».

Ἀμφιβάλλομεν ἂν ἐξηλθέ ποτε τοῦ στόματος πρωθυπουργοῦ πατριωτικότερα ἀπάντησις ἐπὶ ἐπαναστάσεως, διωξάσης προσωρινῶς τότε καὶ αὐτὸν τὸν στρατηγὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην, εἰς οὗ τὰ νεύματα εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ὑπακούσῃ τεύλαχιστον σύμπασα ἡ Πελοπόννησος, ἢ ἀποτελοῦσα τότε πλέον τοῦ ἡμίσεως τοῦ ὅλου Ἑλληνικοῦ Κράτους.

Ἰδὼν ὁ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ὅτι ἐν Ἀθήναις τότε οὐδὲν εἶχε νὰ πράξῃ, οὔτε ὡς πρωθυπουργός, οὔτε ὡς ὑποστράτηγος, οὔτε ὡς πολίτης, ἐξεπαίρσθη οἰκοθεν εἰς τὴν

Δύσιν μόνον πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλων. Ἐπανακάμπτοντες ἐκ Λονδίνου, ἔνθα εἶχομεν καταφύγει διωχθέντες τῇ ἐπιμονῇ αἰτήσει τοῦ Ὀθωνος καὶ ἐκ Σμύρνης, συνητηθήμεν μετὰ τοῦ πρῶην πρωθυπουργοῦ Γενναίου καὶ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν στρατιωτικῶν Σπύρου Μήλιου ἐν Μασσαλίᾳ. «Προσέξατε πρὸς Θεοῦ μὴ πάθῃ τι ἢ πατρίς», εἶπον ἡμῖν ἀμφοτέροι μετὰ συγκινήσεως· «προσέξατε μὴ κηλιδώσητε τὴν ἀναίμακτως γενομένην ἄχρι τοῦδε ἐπανάστασιν μὲ ἀδελφικὸν αἷμα· ἡμεῖς καίτοι δυνάμενοι ἴσως νὰ καταστειλωμεν τὴν ἐπανάστασιν, δὲν ἀπεπειράθημεν ὅμως τοῦτο, μόνον ἵνα μὴ ἐξαφθῇ ἀλληλοσφαγὴ κ' ἐκπατριζόμεθα οἴκοθεν. Θὰ δυνηθῆτε ἄρα γε καὶ ὑμεῖς νὰ διατηρήσητε μέχρι τέλους ἀναίμακτον τὴν ἐπανάστασιν, ἵνα ὠφελῆθῃ ἐξ αὐτῆς ὅσον ἔνεστι πλειότερον ἢ Πατρίς ;»

Δυστυχῶς τὸ παράδειγμα τῶν οἴκοθεν ἐκπατρισθέντων τότε διασῆμων στρατηγῶν δὲν ἐμιμήθησαν καὶ ἅπαντες οἱ κερδίσαντες ἐπαναστάται. Μετ' οὐ πολὺ ἐξεργάγη κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1863 ἐπανάστασις καὶ ταύτην διεδέχθη ἡ τοῦ Ἰουλίου, καθ' ἧς ἀπεδείχθη μὲν ὅτι καὶ οἱ νέοι Ἕλληνες γινώσκουσι νὰ μάχωνται ὡς λέοντες, ἀλλ' ἡ πατρίς ἐθρήνησε τότε πλείονα τῶν τριακοσίων τέκνων τῆς ἀλληλοσφαγέντων ἐν ταῖς ὁδοῖς τῶν Ἀθηνῶν, μόνον πρὸς ἱκανοποίησιν ἀτομικῆς φιλοδοξίας.

Ἐν γνώσει διατελοῦντες τῶν γενομένων ἐνταῦθά τε καὶ ἀλλαχοῦ, ἰσχυρίζόμεθα, ὅτι ἂν μὴ ἐγίγνετο κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1683 ἡ ἐπανάστασις ἐν Ἀθήναις, ἡ πατρίς ἤθελεν ὠφελῆθῃ μεγάλως. Τὸ Ἑλληνικὸν βασίλειον ἤθελε γίνεαι ἴσως ἄρτιον, ἤθελεν ἴσως προστεθῆ εἰς αὐτὸ καὶ ἡ βασιλεύουσα τῶν νήσων τῆς Μεσογείου Κρήτη, διότι ἡ μὲν πάντῃ ἀναίμακτος μεταπολίτευσις εἶχεν ἐκπλήξει τότε τὴν Δύσιν καὶ εἶχε πείσει αὐτήν, ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰσὶν ἱκανοὶ καὶ νὰ ἀναπλάσωσι τὴν Ἀνατολήν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἡγεμόνες ἤθελον νὰ ἀναπλάσωσιν αὐτήν μόνον διὰ συνταγμα-

κῆς μοναρχίας καὶ ἡ ἐπὶ Ὀθωνος ἀπέτυχε καὶ ἔνεκα τῆς
τενότητος τῶν ὀρίων, ἀφεύκτως ἤθελον πιεσθῆ ὑπὸ τῶν
αὐτῶν καὶ ἄκοντες ἴσως τινὲς τῶν ἡγεμόνων τῆς Δύσεως καὶ
ἤθελον ἐπεκτείνει τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος.

Παρήγορον εἶναι ἐν τούτοις, ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἐπανε-
αμφαν τότε εἰς τὴν πατρίδα οὐ μόνον οἱ ὑπὸ πάντων τι-
μώμενοι ὑποστράτηγοι Γενναῖος Κολοκοτρώνης καὶ Σπῦρος
Ἠλῖος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι πρὸ τούτων χρηματίσαντες ὑπουρ-
γοὶ καὶ διατάξαντες τὴν διὰ τῶν ὄπλων καταστολὴν τῆς
Ναυπλίας ἐπαναστάσεως, τούτου δ' ἔνεκα καὶ ὀνομασθέν-
τες τότε ὑπουργοὶ τοῦ αἵματος.

Ὁ δὲ Γενναῖος Κολοκοτρώνης, ἔκτοτε, καίτοι τιμώμενος
πρὸ πάντων, ἀπέσχεν ὁμῶς καθ' ὀλοκληρίαν, ἰδίας τῶν
πολιτικῶν, καὶ ἀπεβίωσεν ἐν Ἀθήναις τῷ 1868.

Εὐτύχημα μέγα εἶναι, ὅτι ὁ Γενναῖος, καίτοι οὐδέποτε
παγγελοῦν τὸν λόγιον, ἔγραψεν ὁμῶς ἄριστα ἑλληνικὰ
πομνήματα ἐν οἷς περιέλαβε καὶ διάφορα ἔγγραφα καὶ
πιστολάς ἀφορῶντα τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, ἀπὸ τοῦ
1821 — 1827, σύλλεγέντα μὲν ὑπ' αὐτοῦ, ἐκδοθέντα δὲ
πρὸ τοῦ Φιλαδελφεύς τῷ 1856.

Ἐν αὐτοῖς εὗρσκει τις τῶν ὀντι ἄπειρον ὕλην, ἐξ ἧς καὶ
μεῖς ἐρανίσθημεν οὐκ ὀλίγα πρὸς συγγραφὴν τοῦ τε βίου
αὐτοῦ καὶ ἄλλων. Τὸν Γενναῖον δύναται τις νὰ θεωρήσῃ
καὶ τὴν ἡλικίαν καὶ διὰ τὰς σπανίας ἄλλας στρατιωτικὰς
ὑποῦ ἀρετὰς ὡς τὸ μεταίχμιον μεταξὺ τῶν μεγάλων ἀν-
δρῶν τοῦ ἀγῶνος καὶ τῆς διαδεχθείσης τούτους νέας γενεᾶς.
Ἰθε αὕτη νὰ μὴ φανῆ πολὺ ὑποδεεστέρα τῶν χθρὲς μόλις
πελθόντων πατέρων ἡμῶν, εἶθε καὶ ἡ διαδεχομένη ταύτην
ἀτελειοποίησι διὰ τῆς ἐπιστήμης τὰς ἐμφύτους μὲν καὶ
καλλιεργήτους, ἀλλὰ πάντως μεγάλας ἀρετὰς ἐκείνων.
Ἄλλως κίνδυνος εἶναι οὐχὶ μόνον νὰ μὴ ἀποδώσωμεν τῷ
ἡλληνισμῷ τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτῷ ἐν τῇ Ἀνατολῇ θέσιν,

ἀλλ' οὔτε κἄν νὰ καταρτίσωμεν αὐτόν, ἴσως μάλιστα οὔτε κἄν νὰ ἐμπεδώσωμεν, ὅπως ὀφείλομεν.

Ἐίχε δὲ ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ἕτερον μικρότερον τοῦ Γενναίου υἱόν τὸν Κωνσταντῖνον ἢ Κολλίνον, τὸ μὲν πρῶτον χάριν παραδειγματισμοῦ καταταχθέντα ὡς εἶδαμεν εἰς τὸν τακτικὸν στρατὸν ὑπὸ τὸν Φαβιέρον καὶ ὑπολοχαγὸν ἀναδειχθέντα· ἔπειτα δὲ περὶ τὰ πολιτικὰ ἐκπαιδευθέντα καὶ ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν χρηματίσαντα μῆνας τινὰς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος. Ἐίχε καὶ τρίτον ἐπιζῶντα τὸν Πάνον λοχαγὸν τοῦ πυροβολικοῦ, υἱὸς δὲ τοῦ Γενναίου εἶναι ὁ Θεόδωρος, ταγματάρχης τοῦ πεζικοῦ καὶ τέκνα τοῦ Κολλίνου ὑπάρχουσι πολλὰ.

Εἶθε οἱ ἀπόγονοι τῶν Κολοκοτρωναίων νὰ ἐξυπηρετήσωσι τὴν πατρίδα δι' ὅσου πατριωτισμοῦ ἐξυπηρετήσαν αὐτὴν καὶ συνετέλεσαν μεγάλως εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ Πάνος, ὁ Ἀντώνιος, ὁ Ἀπῆστολος, ὁ Γενναῖος καὶ ὁ Κολλίνος.

~~~~~

Ὁ πρὸς τὰ κάτω φερόμενος ποθεῖ τὰ ὕψη, καὶ ὁ ἐν τῇ ἀβύσσῳ κατακείμενος ἀτενίζει πρὸς τὸν οὐρανὸν ὅπου στίβουσιν οἱ ἀστέρες καὶ λάμπει ὁ Ἥλιος. Οὕτω καὶ ἡμεῖς, βιοῦντες ἐν χρόνοις ταπεινώσεως, ἀναλογιζόμεθα μετὰ στοργῆς τὰς ἐποχὰς τῆς δόξης καὶ τῆς εὐκλείας, τῶν μαχῶν καὶ τῶν τροπαίων. Ὑπὸ τὴν καταιγίδα τῆς Ὀθωμανικῆς ἐπιδρομῆς καὶ κατακτήσεως ἐπῆλθον εἰς τὸ ἡμέτερον γένος ἡμέραι δακρύων, καὶ συμφορῶν, καὶ μαρτυρίων. Ἄλλ' ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρὸς ἐχωνεύθη χρυσός, καὶ ἀπὸ τῶν παθημάτων ἐπερρώσθησαν αἱ πάσχουσαι ψυχαὶ καὶ ἀνεβλάστησαν ἤρωες. Ἀπὸ τῆς πρώτης ὥρας τῆς Μουσουλμανικῆς ὑποδουλώσεως, ἄνδρες ἀνδρεῖοι, μαχηταὶ γενναῖοι καὶ ἀκατάβλητοι, ἀνῆλθον εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, καὶ ἐκεῖθεν ἐξορμώντες, διηνεχῶς ἠγωνίζοντο κατὰ τῶν τουρκικῶν ὀρ-

δῶν, καὶ ἐχαλάρουν τὴν ἰσχύον των τουρκικῶν ἀλύσεων, κατὰγοντες νίκας καὶ ἀνεγείροντες τρόπαια, πίπτοντες δὲ ἐνδόξως ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ πίστεως, καὶ ἐμπνέοντες ἐλπίδας καὶ γενναῖα φρονήματα εἰς τὸν δουλεύοντα λαόν. Ἐφαλέν οὗτος, θαυμάζων καὶ γεραίρων τὰ κατορθώματα των ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν, δοξάζων τοὺς ἥρωάς του, ἔκαιε λιβανωτὸν εἰς τοὺς βωμοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐλευθερίας, ὥρμα δὲ πρὸς ἔργα γενναῖα καὶ ἐπέθει τὴν χαρμόσουν ἡμέραν τῆς ἐθνικῆς ἀναστάσεως. Ὑπὸ τοὺς πόδας των ἡρώων του διεσαλεύετο διηνεκῶς, τὸ ἔδαφος των ἑλληνικῶν χωρῶν, καὶ αἱ ἐπαναστάσεις διεδέχοντο ἀλλήλας ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ἐν τῇ Στερεᾷ, μέχρι τοῦ χρόνου τῆς ἀπολυτρώσεως. Κατὰ τοὺς περιοδικούς τούτους ἀγῶνας διεκρίθη ἐν Πελοποννήσῳ ἀνέκαθεν ἡ ἡρωικὴ γενεὰ των Κολοκοτρωναίων. Ἀδιαλείπτως ἠγωνίζετο κατὰ των Τούρκων, ἐξορμῶσα ἀπὸ των Ἀρκαδικῶν ὄρεων, μετέσχε δὲ καὶ διεκρίθη κατὰ τὴν σειρὰν των περιοδικῶν ἐπαναστάσεων. Τὸ ὄνομα αὐτῶν, ἰδίως, ἀπὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Ὀρλώφ, ἐνέπνεεν εἰς τοὺς δουλεύοντας καὶ τυραννουμένους τὸ θάρρος καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν. Ἡ λύρα των ραδωψῶν ἐξύμνει τὰ ἡρωϊκὰ αὐτῶν κατορθώματα, οἱ νέοι δὲ καὶ αἱ παρθένοι ἐτραγῶδουν χωρεύοντες « λάμπουν τὰ χιόνα στὰ βουνα λάμπουν καὶ στὰ λαγκάδια ἔτσι λάμπει καὶ ἡ κλεφτουριά, οἱ Κολοκοτρωναῖοι, π' ὠχουν τ' ἀσήμια τὰ πολλὰ, τῆς ἀσημένιας πάλλαις, καβάλλα πᾶν ἄς τὴν ἐκκλησιά . . . » Μόνη ἡ γενεὰ των Κολοκοτρωναίων ἀπετέλει ἀπειροπληθῆ στρατιάν, ἣτις ἔπενσεν ἀγωνιζομένη κατὰ των Τούρκων ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς ἐθνικῆς ἀπολυτρώσεως, ἐν ἔτι 1808. Ἐκ ταύτης περιεσώθη μόνον ὁ μικρὸς Θεόδωρος διὰ τὴν καλὴν τύχην καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Μετὰ κινδύνους ἀπειρους καὶ περιπετείας μυθιστορικᾶς διεσώθη εἰς Ζάκυνθον, ὅπου διακριθεὶς ἐπὶ νοσημοσύνῃ καὶ πολεμικῇ ἐμπειρίᾳ, παρέμεινε μέχρι τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως. Ἐκτοτε, σπεύσας νᾶ

ἐπαναλάβρη τὸν ἀγῶνα, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν ἐξεγερθεῖσαν Πελοπόννησον, καὶ ἀνεδείχθη στρατηλατῶν ἀγλαΐσμα τοῦ ἔθνους καὶ καύχημα. Ἐνέπνεε θάρρος καὶ ὄρμην ἐσχημάτισε στρατιᾶς· συνεκρότησε μάχας περιφανεῖς· κατήγαγε νίκας εὐκλεεῖς· κατέστρεψε τὰς πολυπληθεῖς στρατιᾶς τοῦ Δράμαλη· ἀνεδείχθη στρατάρχης καὶ ἀνέπτυξε θαυμάσια προτερήματα. Ἐξεπροσώπησεν αὐτὴν τὴν ψυχὴν τοῦ ἀγωνιζομένου λαοῦ καὶ ἀπετέλεσε τὴν δύναμίν του, ἐμπνέων ἐνθουσιασμὸν διὰ τῆς εὐγλωττίας του, διδάσκων διὰ τῶν γνωμικῶν του, πραῦνων διὰ τοῦ χαρακτήρός του, προβλέπων καὶ ρυθμίζων διὰ τῆς ἰσχυρᾶς διανοίας του, ἐπιδεικνύων δὲ προτερήματα μεγάλου ἀνδρὸς πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ. Ἡ φύσις ἐπροίκισεν αὐτὸν ἀφειδῶς καὶ ἡ Πρόνοια κατέστησεν ὄργανον τῶν θεῶν βουλήσεων διὰ τὸ ἔργον τῆς ἐθνικῆς Ἀναγεννήσεως.

Τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρῶνης, ὁ γέρος τοῦ Μωρητᾶ, ὁ στρατάρχης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, τοῦ ὅποιοι τὸν ἔφιππον ἀνδριάντα ἄνδρες φιλοπάτριδες διὰ πανελληνίων ἐράνων ἀνεστήλωσαν ἐν Ἀθήναις, ἵνα κοσμήῃ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τὴν πρωτεύουσαν καὶ ἐνθυμίζῃ τὰς γενεὰς τῶν Ἑλλήνων, τὰ πρὸς τὴν πατρίδα καθήκοντα καὶ τοὺς ἀγῶνας τῶν ἡρώων, τῶν δωρησαμένων εἰς τοὺς ἀπογόνους ἐλευθέραν πατρίδα.

ΤΕΛΟΣ

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ

Βίος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ
 Βίος τῆς Κασσιανῆς.
 Μάρκος Βότσαρης
 Ἔρωτες τῆς Ἑλλην Ἐπανά-
 στάσεως τῆς 25 Μαρτίου.
 Βίος τοῦ Ἀθανασίου Διακίου.
 Βιογραφία τοῦ Κανάρη.
 Ἀθανάσιος Διάκος τραγωδία.
 Ἀρματωλοὶ καὶ Κλέφται
 Θυσία τοῦ Ἀβραάμ
 Τελευταῖαι στιγμαὶ τοῦ Με-
 γάλου Ναπολέοντος.
 Ἱστορία Μεγ. Ἀλεξάνδρου.
 Ἡ Πατρίς μας.
 Ἱστορία τοῦ Ἑλληνοτουρκι-
 κοῦ πολέμου.
 Ἱστορία τοῦ Κολοκοτρώνη.
 Κατοικιώνης ὑπὸ Ράμφου.
 Τὸ Καλὸν καὶ τὸ Κακὸν ὑπὸ
 Τὰ 36 νέα παραμῦθια.
 Τὰ 45 Παραμῦθια τοῦ Λαοῦ
 Τὰ 50 Παραμῦθια.
 Τὰ 52 Παραμῦθια.
 Βίος τοῦ Μπερτόλδου.
 Βίος τοῦ Μπερτολδίνου.
 Βίος τοῦ Κακασένου.
 Βίος Αἰσώπου.
 Μῦθοι Αἰσώπου.
 Ἡ Γενοβέρα
 Τὸ Φρικτὸν Λάθος.

Μάγικα τοῦ ὠρολοῦ
 Τὰ Μυστήρια τοῦ Μπόσκου
 Πνευματικὸς Καθρέπτης.
 Βαλκάνια κωμωδία.
 Ὀδοιπῶρες Π. Σούτσου.
 Τὸ καναρίνι Νικολάρα.
 Ὁ Φιάκας κωμωδία.
 Ἀβαξ πρακτ. ὑπολογισμ.
 Ἀφροδίτη ἢ φιλομιδῆς.
 Τὰ Λιανοτράγουδα.
 Ὁ Σεβνταλῆς Τραγουδ.
 Ὁ Νέος Τραγουδιστής.
 Τραγουδία τοῦ Μαῖου
 Κωνσταντ. Παλαιολόγου.
 Μικρὸς ὄνειροκρίτης.
 Ἀγγαθαγγέλου χρησμο-
 διηγήματα τοῦ Ποδοσ.
 Διηγήματα Δημητρακε-
 λου.
 Οἰκιακὴ Μαγειρικὴ
 Βιογραφία τοῦ Πετμεζᾶ.
 Παιδικὸι Διάλογοι.
 Ὁ Ροβινσὼν
 Ὁ Κύριος Κρομμύδας
 Ναστραδὶν Χότζας.
 Σεβᾶχ Ὁπλασινοῦς
 Συντίπα μυθολογικόν.
 Ὁ Νέος Κόσμος.
 Ἑρωικὴ Ἐπιστολογραφία
 Λαϊκὴ Ἀστρονομία.